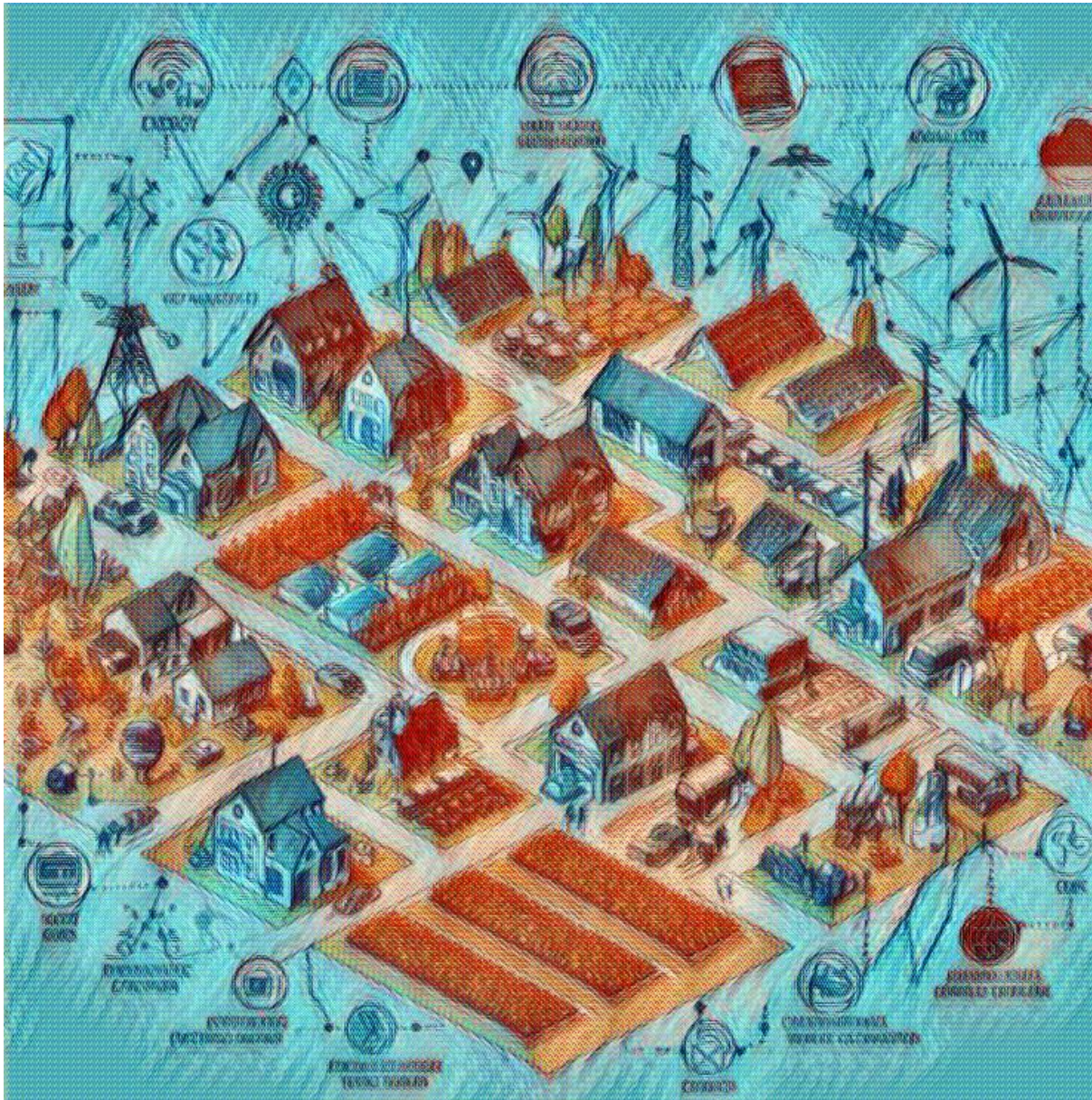

2014–2020 LIETUVOS KAIMO PLĖTROS PROGRAMOS PRIEMONĖS
„PARAMA INVESTICIJOMS Į VISŲ RŪŠIŲ MAŽOS APIMTIES INFRASTRUKTŪRĄ“
„PARAMA INVESTICIJOMS Į KAIMO KULTŪROS IR GAMTOS PAVELDĄ,
KRAŠTOVAIZDĮ“

VšĮ Karmazinių Keramika

2024

Turinys

Lietuvos Kaimo plėtros programos parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą.....	3
Investicijų į nedidelės apimties infrastruktūros projektus rėmimo strategijos.....	3
Finansinė parama nedidelės apimties infrastruktūrai.....	4
Nedidelės infrastruktūros svarba kaimo vietovėse	5
Lietuvos kaimo plėtros programos Parama investicijoms į Kaimo transporto infrastruktūrą...	6
Vandens tiekimo ir sanitarijos įrenginių svarba kaimo plėtrai	8
Investicijų į atsinaujinančius energijos šaltinius rūšys Lietuvos kaimo vietovėse	10
Darnaus vystymosi infrastruktūros palaikymas.....	12
Atsparumo nelaimėms didinimas naudojant nedidelės apimties infrastruktūrą	13
Viešosios ir privačios partnerystės vaidmuo nedidelės apimties infrastruktūroje	14
Smulkaus masto infrastruktūros projektavimo inovacijų skatinimas.....	14
Skaitmeninės atskirties mažinimas naudojant nedidelės apimties infrastruktūrą.....	16
Kultūros paveldo išsaugojimas ir stiprinimas naudojant nedidelės apimties infrastruktūrą..	16
Įgalinti marginalines bendruomenes per nedidelės apimties investicijas į infrastruktūrą	17
Nedidelės apimties infrastruktūros projektų stebėseną ir vertinimas.....	18
Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį	19
Investicijų į kaimo paveldą ir kraštovaizdį nauda	20
Investicijos į kaimo gamtos paveldą	21
Kraštovaizdžio plėtra kaimo vietovėse	22
Tradicinių amatų centrų plėtra	22
Socialinė ir ekonominė nauda investuojant į kaimo paveldą	23
Bendruomenės dalyvavimas kaimo paveldo projektuose	25
Kaimo paveldo ir kraštovaizdžio išsaugojimo technologijos ir inovacijos	26
Tarptautinis bendradarbiavimas ir parama	27
Švietimo ir visuomenės informavimo kampanijos	27
Darnusis turizmas kaimo paveldo vietovėse	28
Tradicinės ir modernios praktikos integravimas	29
Iššūkiai ir grėsmės kaimo paveldui ir kraštovaizdžiui	29
Remiamų projektų stebėseną ir vertinimas	31

Lietuvos Kaimo plėtros programos parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos rėmuose iki 2023 metų buvo teikia parama projektams, kurie atlikus projektų atrankos kriterijų vertinimą, įtraukti į Regioninės plėtros tarybos patvirtintą prioritetinį regiono projektų sąrašą. Galimi pareiškėjai: savivaldybių administracijos arba savivaldybių tarybų įsteigti juridiniai asmenys. Remiamos veiklos:

- visuomeninės paskirties pastatų (išskyrus privačios nuosavybės teise valdomus pastatus) rekonstravimas, kapitalinis remontas, pritaikant juos kaimo bendruomenės poreikiams, ekonominei, socialinei, kultūrinei veiklai; visuomeninės paskirties pastatams šildyti skirtų katilinių, naudojančių atsinaujinančios energijos resursus, statyba;
- inžinerinių statinių statybos darbai;
- kiti nekilnojamojo turto (išskyrus įgyvendinimo taisyklių 24 punkte nurodytą nekilnojamąjį turtą) pagerinimo statybos darbai, kurie pagerina nekilnojamąjį turtą bei padidina jo balansinę vertę ne mažiau kaip 25 proc.;
- mažųjų architektūros elementų (pvz.: lauko suoliukai, stacionarūs dviračių stovai, medžių apsaugos, lauko vazonai ir pan.) sukūrimas ir atnaujinimas, meno kūrinių, skulptūrų, statulų, esančių tvarkomame objekte, atnaujinimas (šios išlaidos gali sudaryti ne daugiau kaip 5 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų), kitų aplinkos tvarkymo elementų (tvoros, apsauginės pėsčiųjų tvorelės, stoginės, lieptai ir pan.) sukūrimas ir atnaujinimas;
- kitų atvirų viešųjų erdvių sutvarkymas ir (arba) sukūrimas, pritaikant jas kaimo bendruomenės poreikiams, ekonominei, socialinei, kultūrinei veiklai, laisvalaikiui ir siekiant skatinti kaimo vietovėse ekonominę plėtrą, socialinę įtrauktį ir skurdo mažinimą.

Didžiausia paramos suma vienam projektui įgyvendinti neturėjo viršyti 200 000 Eur. Projekto vertė - ne mažesnė kaip 15 000 Eur. Finansuojama iki 80 procentų visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.

Šiai priemonei taikomas vienu iš pasirenkamų būdų: išlaidų kompensavimo būdas; išankstinio finansavimo (išankstinis sąskaitų apmokėjimas) būdas; išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdas, kai avansas nėra Europos Komisijos (toliau – EK) tinkamos deklaruoti išlaidos; išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdas, kai avansas yra EK tinkamos deklaruoti išlaidos.

Investicijų į nedidelės apimties infrastruktūros projektus rėmimo strategijos

Vyriausybės politika ir finansavimo galimybės vaidina lemiamą vaidmenį remiant investicijas į nedidelio masto infrastruktūros projektus Lietuvos kaimo vietovėse. Pavyzdžiui, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programoje numatyta priemonė „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“, kuria siekiama skatinti

investicijas į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą¹. Ši priemonė finansuojama iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), bendrai finansuojant iš nacionalinio biudžeto. Ši finansavimo sistema užtikrina, kad kaimo bendruomenės visoje Lietuvoje galėtų gauti reikiamus išteklius esminei susisiekimo infrastruktūrai sukurti ir prižiūrėti.

Privataus sektoriaus įsitraukimo ir partnerystės skatinimas yra dar viena esminė strategija remiant investicijas į nedidelio masto infrastruktūros projektus Lietuvos kaimo vietovėse. Kadangi šalies transporto infrastruktūra tebėra nepakankamai išvystyta, ypač vidaus vandens kelių, privačiojo sektoriaus bendradarbiavimas gali žymiai pagerinti kaimo transporto sistemų pajėgumus ir kokybę². Bendradarbiaudamos su privačiomis įmonėmis, vietos valdžios institucijos gali panaudoti savo patirtį, išteklius ir novatoriškus sprendimus, kad spręstų transporto infrastruktūros problemas ir pagerintų kaimo susisiekimą. Galimi partnerystės modeliai apima viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę (PPP), koncesijos sutartis ir bendras įmonės – visa tai gali palengvinti privataus kapitalo ir praktinės patirties sutelkimą kaimo transporto infrastruktūros plėtrai.

Kaimo bendruomenių gebėjimų stiprinimas ir keitimosi žiniomis iniciatyvos yra būtinos siekiant užtikrinti sėkmingą nedidelės apimties infrastruktūros projektų įgyvendinimą ir tvarumą. Suteikdamos vietos suinteresuotosioms šalims reikiamų įgūdžių ir žinių, jos gali geriau planuoti, valdyti ir prižiūrėti savo transporto infrastruktūros turtą³.

Gebėjimų stiprinimo iniciatyvų komponentai yra šie:

- Projektų planavimo, valdymo ir įgyvendinimo mokymo programos;
- Techninė pagalba ir parama vietos valdžiai ir bendruomeninėms organizacijoms;
- Dalijimosi žiniomis platformos, kurios leidžia kaimo bendruomenėms mokytis vieni iš kitų patirties ir geriausios praktikos;
- Tinklų kūrimo renginiai ir forumai, siekiant palengvinti kaimo plėtros suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimą ir keitimąsi idėjomis;

Šios iniciatyvos gali padėti sukurti palankią aplinką kaimo bendruomenėms gauti finansavimo galimybes, bendradarbiauti su privačiu sektoriumi ir įgyvendinti veiksmingus transporto infrastruktūros projektus, kurie prisideda prie jų bendro vystymosi ir gerovės.

Finansinė parama nedidelės apimties infrastruktūrai

Įprasta parama nedidelės apimties investicijoms į infrastruktūrą priemonė yra mažų palūkanų paskolos iš finansų įstaigų. Šios paskolos gali būti pritaikytos specifiniams įvairių projektų poreikiams, įskaitant susijusius su asmens sveikatos priežiūra. Finansų įstaigos gali pasiūlyti ir ilgalaikes, ir trumpalaikes paskolas, priklausomai nuo projekto pobūdžio ir apimties. Suteikdamos galimybę gauti prieinamą finansavimą, šios

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a749a613c38111e993cff47c25bfa28c?jfwid=-9dzqnuudnu>

² file:///C:/Users/T590/Downloads/PP+pagrindimas_2022-03-07-1.pdf

³ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_lt

institucijos gali padėti paskatinti nedidelio masto infrastruktūros projektų augimą ir prisidėti prie bendros kaimo vietovių plėtros.

Sutelktinio finansavimo platformos taip pat tapo populiaria finansavimo priemone bendruomeniniams projektams, įskaitant tuos, kurie orientuoti į nedidelės apimties infrastruktūrą. Šios platformos leidžia asmenims ir organizacijoms sutelkti savo išteklius, kad būtų galima paremti projektus, kurie gali būti neįgyvendinami naudojant tradicinius finansavimo metodus, pvz., banko paskolas ar valstybės dotacijas. Išskiriami penki investuotojų tipai, kurie gali dalyvauti sutelktinio finansavimo kampanijose: taupytojai, patyrę, pradedantieji, trumpalaikiai ir ilgalaikiai. Išnaudodamos kolektyvinio finansavimo galią, sutelktinio finansavimo platformos gali padėti įgyvendinti nedidelio masto infrastruktūros projektus ir skatinti bendruomenės įsitraukimo ir nuosavybės jausmą juos plėtojant.

Į Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą⁴ įtrauktos priemonės, skirtos investicijoms į materialųjį turtą, pvz., nedidelės apimties infrastruktūrą ir paramą kaimo kultūros ir gamtos paveldo projektams⁵. Teikdamos finansinę pagalbą pagal šias tikslines programas, vyriausybės gali padėti skatinti kaimo vietovių augimą ir tvarumą. Be to, pasidalijamasis ES finansavimo valdymas leidžia Europos Komisijai ir Lietuvos Respublikos vyriausybėms prisiimti bendrą atsakomybę įgyvendinant šias programas.

Nedidelės infrastruktūros svarba kaimo vietovėse

Neįmanoma pervertinti nedidelės infrastruktūros svarbos kaimo vietovėse, nes ji atlieka labai svarbų vaidmenį gerinant prieigą prie pagrindinių paslaugų. Investicijos į tokią infrastruktūrą remiamos pagal Priemonės veiklos sritį „Parama investicijoms į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą“. Šių infrastruktūrų plėtra yra gyvybiškai svarbi siekiant užtikrinti, kad kaimo gyventojai galėtų lengvai gauti sveikatos priežiūros, švietimo ir kitas pagrindines paslaugas.

Investicijų į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą pranašumai:

- Patobulinti susisiekimo tinklai, suteikiantys geresnę prieigą prie paslaugų atokiose vietovėse;
- Patobulintos ryšių sistemos, palengvinančios efektyvų ir patikimą ryšį tarp kaimo bendruomenių ir miesto centrų;
- Vandens tiekimo ir sanitarijos sistemų plėtra, užtikrinant švaraus vandens tiekimą ir tinkamą atliekų tvarkymą.

Investicijos į nedidelės apimties infrastruktūrą taip pat labai prisideda prie vietos ekonomikos stiprinimo. Suteikdamos būtiną pagrindą verslui veiksmingai veikti, šios investicijos gali paskatinti ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą ir bendrą kaimo vietovių plėtrą.

⁴ <https://zumis.lt/ext/esservices/desc/41?16>

⁵ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/a749a613c38111e993cff47c25bfa28c>

Investavimo į nedidelės apimties infrastruktūrą ekonominės naudos pavyzdžiai:

- Įdarbinimo galimybių kūrimas statybos, priežiūros ir infrastruktūros projektų vykdymo srityse;
- Naujų įmonių ir pramonės šakų pritraukimas į kaimo vietas, nes patobulinus infrastruktūrą jos tampa prieinamesnės ir gyvybingesnės;
- Parama vietos įmonėms teikiant veiksmingus transporto ir ryšių tinklus, leidžiančius joms lengvai pasiekti rinkas ir klientus;
- Smulkaus masto turizmo infrastruktūros, pvz., apgyvendinimo ir pramogų, plėtra, kuri gali paskatinti vietos ekonomiką pritraukiant turistus ir generuojant pajamas.

Be ekonominės naudos, investicijos į nedidelės apimties infrastruktūrą gali žymiai pagerinti kaimo gyventojų gyvenimo kokybę. Suteikdamos geresnę prieigą prie pagrindinių paslaugų ir skatindamos ekonomikos augimą, šios investicijos gali sukurti gyvybingesnes ir klestinčias kaimo bendruomenes.

Būdai, kuriais nedidelės investicijos į infrastruktūrą gali pagerinti kaimo gyventojų gyvenimo kokybę:

- Patobulinti susisiekimo ir ryšių tinklai, kurie palengvina gyventojams galimybę gauti sveikatos priežiūros, švietimo ir kitas esmines paslaugas;
- Išplėstos viešosios erdvės ir inžinerinė infrastruktūra, padedanti kurti saugią ir patrauklią aplinką tiek gyventojams, tiek lankytojams;
- Parama ne žemės ūkio verslo plėtrai kaimo vietovėse, suteikiant gyventojams alternatyvias įsidarbinimo galimybes ir įvairinančią vietos ekonomiką;
- Gerinti bendrą kaimo gyventojų gerovę ir gyvenimo kokybę įgyvendinant įvairius projektus, pavyzdžiui, reglamentuojamus KPP.

Lietuvos kaimo plėtros programos Parama investicijoms į Kaimo transporto infrastruktūrą

Transporto vaidmuo sujungiant kaimo bendruomenes yra itin svarbus bendrai Lietuvos kaimo vietovių plėtrai. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje numatytos priemonės, skirtos pagrindinėms paslaugoms gerinti ir kaimams atnaujinti kaimo vietovėse, ypatingą dėmesį skiriant investicijoms į nedidelės apimties infrastruktūrą. Europos Sąjungos valstybės narės įgyvendina Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) finansavimą per kaimo plėtros programas, kurios bendrai finansuojamos iš nacionalinių biudžetų. Ši parama būtina gerinant kaimo bendruomenių gyvenimo kokybę ir stiprinant jų ryšius su miestų centrais.

Prastos infrastruktūros poveikis kaimo ekonomikai gali būti žalingas, nes trukdo gauti pagrindines paslaugas ir augimo galimybes. Lietuvoje kaimo plėtros programose pirmenybė teikiama investicijoms, kuriomis siekiama įvairinti kaimo ekonomiką ir gerinti kaimo infrastruktūrą, siekiant tvarios naudos. Tačiau dėl netinkamos infrastruktūros gali būti apribota galimybė patekti į rinkas, sumažėti įsidarbinimo galimybės ir pablogėti kaimo gyventojų gyvenimo lygis. Siekdama spręsti šiuos iššūkius, Lietuvos vyriausybė pripažino ES fondų investicijų, kaip neatsiejamos šalies ekonomikos dalies, svarbą. Daugiausia dėmesio skirdama kaimo transporto infrastruktūros plėtrai, Lietuva siekia

pagerinti savo kaimo bendruomenių ekonomines perspektyvas ir užtikrinti, kad jos nebūtų užleistos kelyje į pažangą.

Kaimo gyventojų prieinamumo ir mobilumo didinimas yra pagrindinis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos tikslas. Investuojant į įvairaus pobūdžio nedidelės apimties infrastruktūrą, programa siekiama pagerinti kaimo gyventojų gyvenimo kokybę.

Pagrindiniai šios programos projektai:

- Modernizuoti ir prižiūrėti kaimo kelius, kurie tiesiogiai veikia kaimo gyventojų prieigą prie rinkų ir paslaugų;
- Plėtoti viešojo transporto sistemas, kurios patenkintų kaimo bendruomenių poreikius ir sudarytų sąlygas geresniam susisiekimui tarp kaimų ir miesto centrų;
- Remti investicijas į žemės ūkio valdas, kurios prisideda prie Lietuvos žemės ūkio sektoriaus modernizavimo ir konkurencingumo.

Šios iniciatyvos parodo Lietuvos vyriausybės ir jos partnerių Europos Sąjungoje įsipareigojimą spręsti kaimo bendruomenėms kylančius iššūkius ir siekti įtraukesnio ir tvaresnio vystymosi modelio.

Finansiniai suvaržymai ir riboti ištekliai kelia didelių iššūkių įgyvendinant nedidelės apimties infrastruktūros projektus Lietuvos kaimo vietovėse. Vykdamas Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonę „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ šiems projektams dažnai sunku užsitikrinti tinkamą finansavimą. Nors pagal programą teikiama parama investicijoms į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą, įskaitant vietinės reikšmės kelius, bendra Lietuvos transporto infrastruktūros plėtra vis dar atsilieka nuo Europos Sąjungos vidurkio⁶. Be to, kaimo plėtros programos, kurios remiasi bendru finansavimu iš nacionalinių biudžetų ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), gali susidurti su finansiniais apribojimais⁷, o tai dar labiau apsunkina nedidelės apimties infrastruktūros projektų įgyvendinimą.

Techninės kompetencijos ir žinių trūkumas kaimo vietovėse yra dar vienas iššūkis, su kuriuo susiduria nedideli infrastruktūros projektai. Daugeliu atvejų kaimo bendruomenės gali neturėti specialistų, turinčių reikiamų įgūdžių ir patirties sudėtingiems infrastruktūros projektams vykdyti⁸. Ši žinių spraga gali trukdyti efektyviai įgyvendinti projektus pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonę „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“⁹. Norint įveikti šiuos apribojimus, labai svarbu investuoti į gebėjimų stiprinimo iniciatyvas ir rengti mokymus vietos suinteresuotiesiems subjektams, užtikrinant, kad jie turėtų patirties, reikalingos sėkmingai valdyti ir užbaigti nedidelio masto infrastruktūros projektus.

⁶ file:///C:/Users/T590/Downloads/PP+pagrindimas_2022-03-07.pdf

⁷ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_lt

⁸ <https://www.infolex.lt/ta/529036#>

⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a749a613c38111e993cff47c25bfa28c?jfwid=-9dzqnuodnu>

Aplinkosaugos problemų ir infrastruktūros plėtros derinimas yra esminis iššūkis vykdant nedidelius infrastruktūros projektus Lietuvos kaimo vietovėse. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programą tokiose priemonėse kaip „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą“¹⁰ pabrėžiamas būtinybė išsaugoti ir gerinti gamtinę aplinką, kartu skatinant ekonomikos augimą ir plėtrą. Tačiau įgyvendinti infrastruktūros projektus, kurie būtų tvarūs aplinkosaugos požiūriu ir ekonomiškai perspektyvūs, gali būti sudėtinga užduotis¹¹. Todėl labai svarbu, kad politikos formuotojai ir projektų vadovai atidžiai išnagrinėtų galimą nedidelio masto infrastruktūros projektų poveikį aplinkai ir priimtų geriausią praktiką, kaip sušvelninti bet kokį neigiamą poveikį, užtikrinant, kad kaimo plėtros iniciatyvose būtų pasiekta tinkama pusiausvyra tarp aplinkos išsaugojimo ir ekonomikos. progresas.

Vandens tiekimo ir sanitarijos įrenginių svarba kaimo plėtrai

Ryšys tarp švaraus vandens, sanitarijos ir visuomenės sveikatos yra esminis Lietuvos kaimo plėtros aspektas. Plėtojant Lietuvos kaimo infrastruktūrą, pagal savivaldybių parengtus planus stengiamasi gerinti geriamojo vandens tiekimą ir nuotekų tvarkymą. Tai būtina sprendžiant Lietuvos prastos aplinkos kokybės problemą dėl decentralizuoto ir neefektyvaus vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių valdymo¹². Investuojant į šias sritis Lietuvos kaimo plėtros programomis siekiama sukurti sveikesnę gyvenamąją aplinką, kuri gali prisidėti prie geresnių visuomenės sveikatos rezultatų, pavyzdžiui, sumažinti ligų plitimą ir pagerinti bendrą gerovę.

Vandens tiekimo ir sanitarijos įrenginių įtaka socialinei ir ekonominei kaimo vietovių plėtrai yra reikšminga. Tinkama ir patikima prieiga prie švaraus vandens ir tinkamų sanitarijų įrenginių gali duoti daug naudos, įskaitant: – Pagerėjo mokymosi galimybės, nes vaikai rečiau praleidžia mokyklą dėl vandens plintančių ligų. - Geresnė visuomenės sveikata sumažinus medicinines išlaidas ir sutrumpėjus su vandeniu susijusių ligų gydymui¹³. - Didesnis ekonomikos našumas, nes sveikesni asmenys gali geriau prisidėti prie vietos ekonomikos ir darbo jėgos. Spręsdamos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros poreikius kaimo vietovėse, Lietuvos kaimo plėtros programos gali paskatinti didesnę socialinę ir ekonominę plėtrą ir padėti įveikti atotrūkį tarp miesto ir kaimo gyvenimo lygio¹⁴.

Negalima nuvertinti tinkamo vandens tiekimo ir sanitarijos tvarkymo kaimo vietovėse svarbos aplinkai. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros modernizavimas ir plėtra atlieka pagrindinį vaidmenį išsaugant natūralią aplinką, ypač

¹⁰ www.infolex.lt/ta/546983

¹¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=4t02btp3x&documentId=eeb36c40aa5c11e9b43db72f2154cfa0&category=TAD>

¹² https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/c84590b115bb11e88a05839ea3846d8e/382ee1f0715b11e99ceae2890faa4193/format/ISO_PDF/

¹³ https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAP/81ae4650ee0811e6be918a531b2126ab/81fa6a83ee0811e6be918a531b2126ab/format/ISO_PDF/

¹⁴ <https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualaedition/TAIS.239161/bWDnyltMVI/>

kaimo ar priemiesčio vietovėse. Siekiant išlaikyti ekosistemas ir užkirsti kelią taršai, kuri gali turėti ilgalaikį neigiamą poveikį aplinkai ir vietos bendruomenių gyvenimo kokybei, labai svarbu užtikrinti, kad vandens ištekliai būtų valdomi tvariai. Lietuvos kaimo plėtros programose pripažįstamas šis poreikis ir darbas remiant atsakingą vandens ir sanitarijos įrenginių valdymą, kaip rodo Europos Komisijos šių programų patvirtinimas ir stebėjimas¹⁵. Teikdama pirmenybę aplinką tausojančiai vandens tiekimo ir sanitarijos valdymo praktikai, Lietuva gali toliau siekti tvaresnės ir ekologiškai atsakingesnės ateities.

Investicijos į vandens tiekimo ir sanitarijos įrenginius Lietuvos kaime yra esminis šalies kaimo plėtros programų aspektas, finansavimas skiriamas iš įvairių šaltinių. Šie šaltiniai apima Europos Sąjungos struktūrinius ir investicinius fondus, taip pat nacionalinius fondus ir savivaldybių įnašus. Lėšų paskirstymas nustatomas atsižvelgiant į kiekvienos kaimo vietovės specifinius poreikius ir prioritetus, daugiausia dėmesio skiriant Lietuvos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių iššūkiams, tokiems kaip nuostolingumas ir neefektyvumas, spręsti¹⁶. Be finansinės paramos, šių projektų įgyvendinimas priklauso nuo vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo siekiant užtikrinti, kad būtų sukurta veiksminga infrastruktūra ir sistemos, reikalingos veiksmingam vandens tiekimui ir sanitarinėms sąlygoms. Jų sėkmei būtinas vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų vaidmuo įgyvendinant vandens tiekimo ir sanitarijos projektus Lietuvos kaimo vietovėse. Šios organizacijos bendradarbiauja planuodamos ir įgyvendindamos infrastruktūros plėtros projektus, tokius kaip geriamojo vandens tiekimo tinklų ir nuotekų tvarkymo įrenginių statyba. Be to, jos yra atsakingos už vandens ūkio sektoriaus įmonių reformos priežiūrą, siekiant padidinti jų pelningumą ir efektyvumą. Šis bendradarbiavimo metodas užtikrina, kad įvairios projektuose dalyvaujančios suinteresuotosios šalys galėtų sujungti savo išteklius, patirtį ir žinias, kad kaimo bendruomenės pasiektų kuo geresnių rezultatų.

Vienas ryškus sėkmingų vandens tiekimo ir sanitarijos projektų pavyzdys Lietuvoje yra geriamojo vandens tiekimo tinklų plėtra ir geriamojo vandens paėmimo bei gerinimo įrenginių statyba, įskaitant individualias sistemas, kuriose vidutiniškai tiekama mažiau nei 50 kubinių metrų vandens per dieną¹⁷. Šie projektai padarė didelį poveikį kaimo bendruomenėms užtikrindami prieigą prie švaraus ir saugaus geriamojo vandens, taip pagerindami bendrą gyvenimo kokybę ir visuomenės sveikatą. Be to, šiuos projektus pavyko įgyvendinti teikiant investicijų paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemones „Investicijos į materialųjį turtą“.

Nepaisant šių projektų sėkmės, juos įgyvendinant buvo susidurta su keletu iššūkių. Vienas didžiausių iššūkių buvo decentralizuotas ir neefektyvus Lietuvos vandens tiekimo

¹⁵ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_lt

¹⁶ https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/c84590b115bb11e88a05839ea3846d8e/382ee1f0715b11e99ceae2890faa4193/format/ISO_PDF/

¹⁷

[https://2014.esinvesticijos.lt/uploads/ck_documents/fm/files/V5%202021%E2%80%932027%20m_%20ES%20fond%C5%B3%20investicij%C5%B3%20programos%20projektas%20\(2021_11_23\).docx](https://2014.esinvesticijos.lt/uploads/ck_documents/fm/files/V5%202021%E2%80%932027%20m_%20ES%20fond%C5%B3%20investicij%C5%B3%20programos%20projektas%20(2021_11_23).docx)

ir nuotekų tvarkymo įmonių valdymas, trukdęs pasiekti gerą aplinkos kokybę¹⁸. Siekdamas išspręsti šią problemą, susijusios suinteresuotosios šalys glaudžiai bendradarbiavo siekdamas supaprastinti valdymo procesą ir užtikrinti efektyvų išteklių paskirstymą. Be to, buvo imtasi priemonių vietos valdžios institucijų ir vandentvarkos įmonių pajėgumams stiprinti, siekiant skatinti ilgalaikį kaimo plėtros tvarumą.

Patirtis, įgyta sėkmingai įgyvendinant vandens tiekimo ir sanitarijos projektus Lietuvoje, suteikia vertingų pamokų ir rekomendacijų būsimoms investicijoms į šią sritį:

- Užtikrinti veiksmingą suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimą siekiant įveikti su decentralizuotu valdymu susijusius iššūkius;
- Pirmenybę teikti ilgalaikiam tvarumui kaimo plėtros iniciatyvose, daugiausia dėmesio skiriant gebėjimų ugdymui ir išteklių valdymui¹⁹;
- Nuolat stebėti pažangą ir vertinti projektų poveikį kaimo bendruomenėms, siekiant informuoti apie būsimas investicijas ir didinti bendrą veiksmingumą²⁰.

Įtraukus šias pamokas ir rekomendacijas, būsimos investicijos į vandens tiekimo ir sanitarijos įrenginius gali prisidėti prie darnios Lietuvos kaimo vietovių plėtros ir gyventojų gerovės.

Investicijų į atsinaujinančius energijos šaltinius rūšys Lietuvos kaimo vietovėse

Lietuvos kaimo plėtros programų tikslai ir uždaviniai yra orientuoti į tvaraus augimo skatinimą ir gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimą. Šiose programose pabrėžiama, kaip svarbu investuoti į atsinaujinančius energijos išteklius, nes tai yra esminis kaimo plėtros elementas. Pagrindiniai tikslai yra sumažinti oro taršą, skatinti ekonomikos augimą pasitelkiant sumanią specializaciją ir remti investicijas į žemę ir infrastruktūrą. Sutelkiant dėmesį į atsinaujinančią energiją, šiomis programomis siekiama sukurti švaresnę, tvaresnę aplinką kaimo bendruomenėms, kartu skatinant ekonominę plėtrą.

Įvairios suinteresuotosios šalys atlieka svarbų vaidmenį įgyvendinant ir sėkmingai įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros programas. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija kuruoja transporto plėtros programą²¹, o Lietuvos Respublikos energetikos ministerija yra atsakinga už šalies energetikos plėtros programą²². Be to, LR Ūkio ir inovacijų ministerija administruoja investicijų skatinimo ir pramonės plėtros programą²³.

¹⁸ https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/c84590b115bb11e88a05839ea3846d8e/382ee1f0715b11e99ceae2890faa4193/format/ISO_PDF/

¹⁹ <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/durability-12-2022/lt/>

²⁰ <https://www.infolex.lt/ta/787278>

²¹ <https://2021.esinvesticijos.lt/uploads/documents/docs/2023-09/a0895a9ae1904a0387381bc3677cbb40ab382772f2dc9afe3b6335a83cf73c65.docx>

²² <https://www.esinvesticijos.lt/dokumentai/veiklos-gamintoju-investicijos-i-nauju-atsinaujinancius-energijos-istekliu-naudojanciu-elektros-energijos-gamybos-pajegumu-sukurima-poveikles-investicine-parama-vejo-elektarinems-sausumoje-projektu-atrankos-kriterijai>

²³ <https://stscapital.lt/blog/>

Kitos pagrindinės suinteresuotosios šalys yra vietos valdžios institucijos, įmonės ir piliečiai, kurie aktyviai dalyvauja įgyvendinant šias programas ir prisideda prie jų sėkmės.

Atsinaujanti energija vaidina pagrindinį vaidmenį kaimo plėtroje, nes padeda spręsti pagrindinius aplinkos ir ekonomikos iššūkius, su kuriais susiduria kaimo bendruomenės.

Privalumai, investuojant į atsinaujinančius energijos išteklius, yra šie:

- Oro taršos mažinimas. Perėjus nuo tradicinių energijos šaltinių prie atsinaujinančios energijos, kaimo vietovės gali žymiai sumažinti oro taršą ir su ja susijusią riziką sveikatai;
- Vietos ekonomikos rėmimas: investicijos į atsinaujinančią energiją gali kurti darbo vietas ir paskatinti ekonomikos augimą, nes Lietuvos gamintojai turi patirties gamindami įrenginius, kurie naudoja vietinius, atsinaujinančius ir atliekinius energijos išteklius;
- Energetinio saugumo didinimas. Atsinaujinantys energijos ištekliai gali atlikti lemiamą vaidmenį užtikrinant kaimo bendruomenių energetinį saugumą, nes jie mažina priklausomybę nuo importuojamų energijos šaltinių;
- Energiją gaminančių vartotojų skatinimas. Kaimo plėtros programomis siekiama sudaryti galimybes įmonėms ir asmenims gaminti energiją naudojant atsinaujinančius išteklius, taip skatinant savarankiškumą ir atsparumą.

Kaimo plėtros programose prioritetą teikdama investicijoms į atsinaujinančią energiją, Lietuva žengia reikšmingus žingsnius ekologiškesnės, tvaresnės kaimo bendruomenių ateities link.

Lietuvos kaimo vietovėse vis labiau populiarėja saulės energijos projektai, kurie siūlo tvarią ir ekonomišką alternatyvą tradiciniams energijos šaltiniams²⁴. Vidutinė elektros kaina „Nord Pool“ biržoje yra 0,068 EUR/kWh be PVM, todėl investuoti į saulės energijos projektus gali būti finansiškai perspektyvus pasirinkimas. Siekdama palengvinti šį augimą, Lietuvos vyriausybė įdiegė saulės energijos potencialo žemėlapij, leidžiantį gyventojams ištirti galimybes ant savo stogų įrengti saulės baterijas²⁵. Dėl to visoje šalyje išaugo investicijos į saulės energiją, prisidedamos prie bendros atsinaujinančios energijos sektoriaus plėtros²⁶.

Vėjo energetikos projektai – dar vienas atsinaujinančios energijos investicijų variantas, populiarėjantis Lietuvos kaimo vietovėse. Vyriausybė planuoja investuoti 19 mln. eurų į vėjo jėgainių įrengimą labai mažoms ir mažoms įmonėms, ūkininkams ir piliečiams, remdama atsinaujinančių išteklių naudojimą. Šios investicijos dera su Lietuvos nacionaline energetikos strategija, kurioje pagrindinis tikslas – efektyvus atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas ir plėtra. Kaimo plėtros ir verslo konsultantų asociacija taip pat pradėjo projektą, orientuotą į atsinaujinančius energijos

²⁴ https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.275752/format/OO3_ODT/

²⁵ <https://www.ena.lt/Naujiena/n-regiolapis/>

²⁶ <https://2021.esinvesticijos.lt/uploads/documents/docs/2023-09/a0895a9ae1904a0387381bc3677cbb40ab382772f2dc9afe3b6335a83cf73c65.docx>

ištekliais, skatinantį saulės, vėjo ir geoterminės energijos sistemų naudojimą kaimo vietovėse.

Biomasės ir biokuro projektai yra esminė Lietuvos investicijų į atsinaujinančią energiją kaimo vietovėse dalis. Šalies energetikos plėtros programos teisinės nuostatos skatina Lietuvos gamintojus naudoti vietinius, atsinaujinančius ir atliekinius energijos išteklius. Lietuvos vyriausybė, teikdama finansinę paramą ir paskatas šiems projektams, siekia skatinti biomasės ir biokuro technologijų diegimą kaimo vietovėse, taip prisidedant prie šalies tvarios energetikos strategijos²⁷.

Ekonominė nauda Lietuvos kaimo vietos bendruomenėms yra reikšmingas investicijų į atsinaujinančią energiją aspektas. Šios lengvatos taikomos įvairioms suinteresuotoms šalims, įskaitant valstybės institucijas, vietos bendruomenes, sodybų klientus, kredito įstaigas ir darbuotojus. Konkrečiai, kaimo plėtros programos gali paskatinti didesnę pridėtinę ekonominę vertę investuojant į atsinaujinančius energijos išteklius ir taip sukurti tvaresnes ir savarankiškas bendruomenes. Kai kurios konkrečios ekonominės naudos kaimo bendruomenėms gali apimti didesnes vietos užimtumo galimybes, sumažėjusią priklausomybę nuo importuojamos energijos ir galimybę gauti naujų pajamų parduodant perteklinę energiją, pagamintą iš atsinaujinančių energijos šaltinių.

Taip pat labai svarbu atsižvelgti į investicijų į atsinaujinančią energiją poveikis aplinkai ir tvarumą Lietuvos kaimo vietovėse. Skatindamos švirių atsinaujinančių energijos šaltinių, tokių kaip saulės, vėjo ir biomasės, naudojimą, kaimo plėtros programos gali padėti sumažinti oro taršą ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą, susijusį su tradicine iškastinio kuro energijos gamyba. Be to, investicijos į atsinaujinančios energijos projektus gali prisidėti prie bendro aplinkos kokybės gerinimo kaimo vietovėse. Pavyzdžiui, biomasės panaudojimas energijos gamybai gali padėti tvarkyti žemės ūkio atliekas ir sumažinti neigiamą atliekų poveikį aplinkai. Be to, investicijos į atsinaujinančios energijos infrastruktūrą gali skatinti žiedinę ekonomiką sutelkiant dėmesį į tvarų išteklių valdymą, o ne tik į atliekų mažinimą.

Darnaus vystymosi infrastruktūros palaikymas

Pagal Priemonės veiklos sritį „Parama investicijoms į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą“ skatinamos aplinkai nekenksmingos statybinės medžiagos. Pagrindinis dėmesys skiriamas medžiagų, kurios daro minimalų poveikį aplinkai ir prisideda prie tvarios plėtros, naudojimo skatinimui. Tai apima naujų statybinių medžiagų tipų tyrimus ir kūrimą, kuriuos mokslininkai nuolat tobulina. Investuojant į ekologiškas statybines medžiagas, paramos priemone siekiama kuo labiau sumažinti nedidelio masto infrastruktūros projektų poveikį aplinkai.

Parama investicijoms į nedidelės apimties infrastruktūrą ne tik skatina aplinką tausojančias statybines medžiagas, bet ir apima atsinaujinančių energijos šaltinių integravimą. Tikslas – didinti atsinaujinančios energijos naudojimą infrastruktūros projektuose, taip mažinant priklausomybę nuo neatsinaujinančių išteklių ir šiltnamio

²⁷ https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1820096/datastreams/ATTACHMENT_1820099/content

efektą sukeliančių dujų emisiją. Tokių investicijų pavyzdžiai yra elektros gamybos įrenginių iš atsinaujinančių išteklių įrengimas namų ūkiuose ir parama projektams, susijusiems su miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu. Teikdamas pirmenybę atsinaujinantiems energijos šaltiniams, objektas siekia prisidėti prie tvaresnės ir aplinką tausojančios infrastruktūros.

Kitas paramos investicijoms į nedidelės apimties infrastruktūrą aspektas –transporto galimybių skatinimas. Tai apima investicijas į daugiarūšio transporto sistemas, kuriose derinamos skirtingos transporto rūšys, siekiant optimizuoti efektyvumą ir sumažinti poveikį aplinkai. Tokios investicijos nukreiptos į tvarų, pažangų, saugų ir klimatui atsparų daugiarūšį mobilumą, užtikrinantį visų transporto rūšių integraciją. Pagrindinis dėmesys skiriamas aplinkai nekenksmingų transporto rūšių skatinimui, kurios ne tik sumažina išmetamų teršalų kiekį, bet ir suteikia bendruomenėms geresnes pasiekiamumo ir mobilumo galimybes. Remdamas šias mažo poveikio transporto iniciatyvas, įrenginių siekiama sukurti tvaresnę, tarpusavyje susijusių ir aplinką tausojančių infrastruktūrą.

Atsparumo nelaimėms didinimas naudojant nedidelės apimties infrastruktūrą

Esamų struktūrų stiprinimas yra esminis aspektas remiant investicijas į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą. Sustiprinus šias struktūras, bendruomenės gali geriau atlaikyti nelaimes ir pagerinti bendrą atsparumą. Tokios investicijos gali apimti pastatų struktūrinio vientisumo didinimą, vandens ir atliekų tvarkymo sistemų efektyvumą bei transporto tinklų modernizavimą. Šie patobulinimai ne tik sustiprina pačią infrastruktūrą, bet ir prisideda prie didesnio saugumo bei prieinamumo vietos gyventojams.

Ankstyvojo perspėjimo sistemų diegimas yra dar vienas svarbus mažos apimties investicijų į infrastruktūrą paramos komponentas. Šios sistemos sukurtos taip, kad iš anksto praneštų apie galimus pavojus, tokius kaip ekstremalūs oro reiškiniai ar seisminė veikla, kad bendruomenės galėtų imtis būtinų atsargumo priemonių ir sumažinti galimą žalą. Ankstyvojo įspėjimo sistemų pavyzdžiai yra potvynių stebėjimo stotys, žemės drebėjimų aptikimo tinklai ir meteorologinės prognozavimo priemonės. Investuodamos į tokias sistemas bendruomenės gali geriau pasiręsti nelaimėms ir į jas reaguoti, o tai galiausiai sumažina susijusių riziką ir nuostolius.

Prie klimato kaitos prisitaikančio dizaino įtraukimas į nedidelio masto infrastruktūros projektus taip pat yra esminis aspektas teikiant paramą investicijoms. Šis metodas apima infrastruktūros elementų projektavimą taip, kad jie būtų atsparūs klimato kaitos poveikiui, pvz., kylančiam jūros lygiui, temperatūros svyravimams ir kintantiems kritulių modeliams. Kai kurios prie klimato prisitaikančios projektavimo strategijos gali apimti: - Vandeniui atsparių medžiagų ir potvyniams atsparių statybos technikų naudojimas - Žaliosios infrastruktūros sprendimų, tokių kaip pralaidžios trinkelės, įgyvendinimas - Energiją taupančių technologijų ir atsinaujinančių energijos šaltinių įtraukimas Prie klimato kaitos prisitaikančio dizaino integravimas į nedidelio masto infrastruktūros projektus gali ne tik padidinti šių investicijų ilgaamžiškumą ir funkcionalumą, bet ir prisidėti prie platesnių klimato kaitos švelninimo pastangų.

Viešosios ir privačios partnerystės vaidmuo nedidelės apimties infrastruktūroje

Negalima pervertinti privataus sektoriaus dalyvavimo mažos apimties infrastruktūros projektuose svarbos. Naudojant privataus sektoriaus patirtį ir išteklius, šie projektai gali būti naudingi dėl didesnio veiksmingumo ir naujovių. Be to, privataus sektoriaus dalyvavimas gali padėti sumažinti finansinę naštą viešiesiems biudžetams ir sudaryti sąlygas finansuoti ir užbaigti įvairesnius projektus. Kai kurie privataus sektoriaus dalyvavimo nedidelės apimties infrastruktūroje pavyzdžiai yra antrinių žaliavų perdirbimo įrenginių ir nedidelės apimties turizmo infrastruktūros plėtra.

Norint užtikrinti ilgalaikę jų sėkmę ir tvarumą, labai svarbu užtikrinti bendruomenės dalyvavimą ir naudą įgyvendinant nedidelio masto infrastruktūros projektus. Į šių projektų planavimą, įgyvendinimą ir valdymą įtraukus vietos bendruomenes, galima užtikrinti, kad infrastruktūra atitiktų specifinius bendruomenės poreikius ir pageidavimus. Be to, šis dalyvavimu grindžiamas požiūris gali padėti sukurti vietos atsakomybę ir paramą, kuri gali būti labai svarbi ilgalaikiam projekto gyvybingumui. Vienu tokio požiūrio pavyzdžiu galima pamatyti priemonę LEADER, kuri teikia pirmenybę bendruomenės iniciatyvoms ir skatina gyventojų aktyvų dalyvavimą vietos infrastruktūros projektuose.

Ilgalaikių priežiūros sutarčių sudarymas yra esminis mažos apimties infrastruktūros projektų aspektas. Šios sutartys padeda užtikrinti, kad infrastruktūra išliktų geros būklės ir laikui bėgant bendruomenei toliau teiktų numatytą naudą. Užtikrindami patikimas ir nuoseklias priežiūros paslaugas, projektų planuotojai gali sumažinti infrastruktūros pablogėjimo riziką ir brangaus remonto ar keitimo poreikį. Pastebėta, kad parama investicijoms į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą, daugiausia dėmesio skiriama viešosios infrastruktūros tobulinimo projektams, kuriems dažnai reikia ilgalaikių priežiūros sutarčių, kad būtų užtikrintas jų nuolatinis funkcionalumas ir nauda bendruomenei.

Smulkaus masto infrastruktūros projektavimo inovacijų skatinimas

Investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą yra labai svarbios mažos apimties infrastruktūros projektų sėkmei. Investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą yra labai svarbios Lietuvos kaimo plėtros mažos apimties infrastruktūros projektų sėkmei.

Konkrečių Lietuvos kaimo bendruomenių poreikių supratimas yra būtinas norint sėkmingai įgyvendinti nedidelius šalies infrastruktūros projektus. Europos Komisija tvirtina ir prižiūri kaimo plėtros programas, tačiau sprendimus dėl projektų atrankos ir išmokų skyrimo priima nacionalinės ir regioninės valdžios institucijos. Todėl labai svarbu nustatyti unikalius kaimo bendruomenių poreikius ir pritaikyti projektus jų specifiniams poreikiams.

Veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti, yra šie:

- Vietos žemės ūkio sektoriaus veikla ir jo specifiniai reikalavimai;
- Išteklių prieinamumas;

- Esama infrastruktūra ir jos tobulinimo galimybės;
- Kaimo gyventojų socialinės ir ekonominės savybės

Atsižvelgdami į šiuos veiksnius, sprendimus priimančias asmenys gali užtikrinti, kad investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą efektyviai tenkintų Lietuvos kaimo bendruomenių poreikius.

Norint suvokti technologijų pažangos įtaką kaimo plėtrai, būtina ištirti, kaip investicijos į mokslinius tyrimus ir plėtrą gali prisidėti prie Lietuvos kaimo vietovių augimo. Lietuvos vyriausybė siekia trečdaliu padidinti investicijas į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą iki 1,5 procento šalies BVP²⁸. Lietuva planuoja toliau investuoti į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, taip pagerindama savo pasaulinį reitingą iki 20 vietos iš 4029. Šios investicijos padės plėtoti pažangias technologijas ir skatinti inovacijas tokiose srityse kaip:

- Žemės ūkis ir maisto gamyba;
- Tvari energijos gamyba ir paskirstymas;
- Susisiekimo ir susisiekimo infrastruktūra;

Aplinkos tausojimas ir išteklių valdymas Investicijos į šias sritis ne tik paskatins technologinę pažangą, bet ir prisidės prie darnios kaimo regionų plėtros Lietuvoje.

Inovatyvių ir tvarių infrastruktūros projektų sprendimų kūrimas yra gyvybiškai svarbus ilgalaikiai kaimo plėtros sėkmei Lietuvoje. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programoje didžiausias dėmesys skiriamas investicijoms į materialųjį turtą, kuri apima projektus, skirtus kaimo infrastruktūrai gerinti. Pavyzdžiui, miškų valdytojai gali kreiptis dėl paramos pagal priemonę „Investicijos į miško plotus“, kad pagerintų miškų valdymą ir apsaugą. Lietuvos vyriausybės plėtros vizija grindžiama penkiomis harmonijomis, tarp kurių yra darni visuomenė ir darnus švietimas bei kultūra, kurios pabrėžia tvarių sprendimų poreikį³⁰. IRT infrastruktūros ir informacijos išteklių apsauga taip pat yra didelis iššūkis kuriant kaimo infrastruktūros projektus. Investuodama į mokslinius tyrimus ir plėtrą, Lietuva gali ne tik rasti inovatyvius sprendimus nedidelės apimties infrastruktūros projektams, bet ir prisidėti prie bendros darnios kaimo vietovių plėtros.

Parama vietos verslininkams ir pradedantiesiems yra dar vienas svarbus aspektas skatinant investicijas į visų tipų mažos apimties infrastruktūrą. Šie subjektai dažnai turi unikalių įžvalgų apie poreikius ir iššūkius, su kuriais susiduria jų bendruomenės, todėl jie yra gerai pasirengę kurti naujoviškus sprendimus šioms problemoms spręsti. Naujų įmonių ir vietos įmonių augimo skatinimas gali padėti paskatinti ekonominę plėtrą įvairiuose sektoriuose, įskaitant energetikos infrastruktūrą, alternatyvių degalų infrastruktūrą visų tipų transporto priemonėms ir nedidelio masto turizmo infrastruktūrą. Be to, finansinės paramos ir išteklių teikimas šioms įmonėms gali padėti skatinti inovacijas ir pagerinti mokslinių tyrimų ir plėtros pastangų komercializavimą.

²⁸ <https://www.lb.lt/lt/naujienos/ar-lietuvos-ekonomika-pasirengusi-didinti-investicijas-i-tyrimus-ir-pletra>

²⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portala/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>

³⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portala/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72ddd4>

Akademinės bendruomenės ir pramonės bendradarbiavimo skatinimas yra labai svarbus siekiant paskatinti naujoves mažos apimties infrastruktūros projektuose. Ši partnerystė gali padėti įveikti atotrūkį tarp teorinių tyrimų ir praktinio taikymo, užtikrinant, kad naujausi mokslo pasiekimai būtų veiksmingai naudojami kuriant naujus infrastruktūros projektus. Pavyzdžiui, veiklos sritis „Parama investicijoms į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą (reglamentuojama KPP)“ apima bendradarbiavimą tarp įvairių suinteresuotųjų šalių, įskaitant projektų vykdytojus, akademinės institucijas ir pramonės partnerius. Šis bendradarbiavimas gali padėti sukurti naujoviškus sprendimus ir technologijas, kurios sprendžia neatidėliotinus iššūkius tokiose srityse kaip kaimo kultūros ir gamtos paveldas, kraštovaizdžio išsaugojimas ir energetikos infrastruktūra.

Skaitmeninės atskirties mažinimas naudojant nedidelės apimties infrastruktūrą

Investicijos į nedidelės apimties infrastruktūrą atlieka labai svarbų vaidmenį mažinant skaitmeninę atskirtį, ypač nepakankamai aptarnaujamose vietovėse. Viena iš sričių, kurioje tai ypač svarbu, yra plačiajuosčio ryšio plėtra regionuose, kuriuose dėl privataus intereso stokos aptarnaujamas nepakankamai. Pašalinus šiuos teritorinius plačiajuosčio ryšio prieinamumo skirtumus, nedidelės investicijos į infrastruktūrą gali prisidėti prie teisingesnio skaitmeninių išteklių paskirstymo, taip skatinant didesnę įtrauktį ir prieigą visiems.

Plačiajuosčio ryšio išplėtimo nepakankamai aptarnaujamose srityse pranašumai:

- Geresnė prieiga prie skaitmeninių paslaugų, tokių kaip elektroninė prekyba, internetinis švietimas ir nuotolinė medicina;
- Didesnė ekonominė plėtra ir darbo galimybės per skaitmeninį verslumą;
- Sustiprinti socialiniai ryšiai ir bendravimas tarp geografiškai išsklaidytų bendruomenių.

Kultūros paveldo išsaugojimas ir stiprinimas naudojant nedidelės apimties infrastruktūrą

Istorinių pastatų ir paminklų atkūrimas yra esminis kultūros paveldo išsaugojimo ir stiprinimo aspektas naudojant nedidelės apimties infrastruktūrą. Šie projektai paprastai apima kruopštų ir kruopštų istorinę ar kultūrinę reikšmę turinčių konstrukcijų remontą ir atnaujinimą, užtikrinant jų vientisumą ir ilgaamžiškumą, kad ateities kartos galėtų įvertinti ir mokytis. Investicijos į tokias restauravimo pastangas gali duoti daug naudos, įskaitant vietos bendruomenių atgaivinimą, turizmo padidėjimą ir unikalios regiono kultūrinio tapatumo išlaikymą.

Vietos meno ir kultūros organizacijų rėmimas yra dar viena svarbi investicijų į nedidelės apimties infrastruktūrą sritis. Šios organizacijos dažnai atlieka gyvybiškai svarbų vaidmenį skatinant kultūrinius mainus, kūrybiškumą ir gerinant bendrą gyvenimo kokybę savo bendruomenėse. Teikiant finansinę ir logistinę paramą, investicijos gali padėti šioms organizacijoms klestėti ir plėsti savo galimybes, o tai galiausiai bus naudinga tiek vietos gyventojams, tiek platesniam kultūriniam kraštovaizdžiui. Tokios

paramos pavyzdžiais gali būti finansavimas patalpų atnaujinimui, būtinosios įrangos įsigijimui arba išteklių teikimas bendruomenės informavimo ir švietimo programoms.

Bendruomenės erdvių kultūriniais mainams kūrimas yra vertinga investicija į nedidelės apimties infrastruktūrą, kuri gali turėti ilgalaikį teigiamą poveikį vietos bendruomenėms. Šios erdvės gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, viešieji parkai, kultūros centrai arba tam skirtos meno parodoms ir spektakliams skirtos vietos. Suteikdamos prieinamą ir svetingą aplinką, šios bendruomenės erdvės gali paskatinti gyventojų sąveiką ir bendradarbiavimą, ugdyti priklausymo jausmą ir labiau vertinti įvairią kultūrinę patirtį ir perspektyvas, egzistuojančias tam tikroje vietovėje. Be to, gerai suplanuotos ir gerai prižiūrimos bendruomenės erdvės taip pat gali prisidėti prie bendro vietovės estetinio patrauklumo ir gyvybingumo, pritraukti naujų gyventojų ir lankytojų.

Įgalinti marginalines bendruomenes per nedidelės apimties investicijas į infrastruktūrą

Vienodos prieigos prie išteklių ir paslaugų užtikrinimas yra esminis aspektas remiant investicijas į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą. Tai galima pasiekti vykdant įvairių Priemonės veiklos sritį vykdomą veiklą, pvz., „Parama investicijoms į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą“. Kai kurie investicijų kategorijų ir tipų pavyzdžiai apima efektyvaus išteklių naudojimo problemas ir nedidelio masto turizmo infrastruktūrą. Skatindamos vienodas galimybes naudotis ištekliais ir paslaugomis, marginalizuotos bendruomenės gali pasinaudoti geresnėmis gyvenimo sąlygomis ir ekonomikos augimo galimybėmis.

Veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti užtikrinant vienodą prieigą, yra šie:

- Prieigos kliūčių nustatymas ir pašalinimas;
- Skatinti įtraukų ir teisingą išteklių paskirstymą;
- Partnerystės ir bendradarbiavimo tarp suinteresuotųjų šalių skatinimas.

Bendruomenės vadovaujamų projektų ir sprendimų priėmimo procesų rėmimas yra dar vienas gyvybiškai svarbus investavimo į nedidelės apimties infrastruktūrą aspektas. Šis metodas įgalina marginalines bendruomenes nustatyti savo poreikius ir prioritetus, taip pat kurti ir įgyvendinti tvarius sprendimus, tenkinančius tuos poreikius. Įtraukiant bendruomenės narius į sprendimų priėmimo procesą, projektai gali būti pritaikyti prie konkrečių reikalavimų ir iššūkių, su kuriais susiduria bendruomenė, o tai galiausiai lemia efektyvesnius ir tvaresnius rezultatus. Pagrindinės bendruomenės vadovaujamų iniciatyvų rėmimo strategijos yra šios:

- Teikti išteklius, priemones ir patarimus, kad bendruomenės nariai galėtų dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose;
- Bendruomenės narių ir kitų susijusių suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo ir bendravimo skatinimas;
- Pasitikėjimo ir abipusės pagarbos aplinkos skatinimas, siekiant užtikrinti, kad visi balsai būtų išgirsti ir į juos būtų atsižvelgta

Nedidelės apimties infrastruktūros projektų stebėseną ir vertinimą

Mažos apimties infrastruktūros projektų veiklos rodiklių ir tikslų nustatymas yra labai svarbus siekiant užtikrinti jų sėkmę ir suderinimą su platesniais strateginiais tikslais. Šie rodikliai turėtų būti pritaikyti prie konkrečios investicijų rūšies ir susijusio sektoriaus, pavyzdžiui, parama kaimo kultūros ir gamtos paveldui arba investicijoms į ekonomikos plėtrą. Išsamus rodiklių planas gali padėti vadovautis projekto įgyvendinimu ir palengvinti nuolatinę stebėseną bei vertinimą.

Nustatant veiklos rodiklius ir tikslus, pagrindiniai aspektai yra šie:

- Strateginė projekto svarba siekiant bendrų plėtros tikslų;
- Tikėtini projekto rezultatai, rezultatai ir poveikis;
- Rodiklių įgyvendinamumas ir tinkamumas, atsižvelgiant į turimus duomenis ir išteklius;
- Galimos nenumatytos pasekmės arba iškreiptos paskatos.

Reguliarus pažangos ir rezultatų ataskaitų teikimas yra esminis mažos apimties infrastruktūros projektų valdymo aspektas, nes tai leidžia suinteresuotosioms šalims stebėti veiklos rezultatus, nustatyti iššūkius ir priimti pagrįstus sprendimus. Pagal iniciatyvą „Parama investicijoms į visų rūšių nedidelės apimties infrastruktūrą“ teikiama informacija pagal investicijų kategorijas ir rūšis apie pareiškėjų įgyvendinamas priemones.

Šios ataskaitos turėtų būti teikiamos periodiškai, daugiausia dėmesio skiriant: -

- Pažanga siekiant veiklos rodiklių ir tikslų;
- Projektų įgyvendinimo strategijų ir išteklių paskirstymo efektyvumas;
- Projekto sėkmės rizikos ir kliūčių nustatymas, taip pat galimi švelninantys veiksmai;
- Įgytos patirties ir geriausios praktikos įtraukimas į būsimą projekto rengimą ir įgyvendinimą.

Norint užtikrinti nuolatinę nedidelės apimties investicijų į infrastruktūrą sėkmę ir tvarumą, labai svarbu pritaikyti ir tobulinti projektus, pagrįstus atsiliepimais ir įgyta patirtimi. Šis procesas gali apimti projekto plano, įgyvendinimo strategijų ar išteklių paskirstymo koregavimą, kad jis geriau atitiktų kintančius poreikius ir aplinkybes.

Pagal iniciatyvą „Parama investicijoms į visų tipų nedidelės apimties infrastruktūrą“ projektų pritaikymas ir tobulinimas remiamas, atsižvelgiant į suinteresuotųjų šalių atsiliepimus, įskaitant projektų naudos gavėjų ir vietos bendruomenių atsiliepimus; Projekto veiklos duomenų analizė ir tobulintinų sričių nustatymą; Taikant panašių projektų ar sektorių pamokas projektuojant; Nuolat tobulinant veiklos rodiklius ir tikslus, siekiant užtikrinti nuolatinį jų aktualumą ir veiksmingumą.

Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį

Vyriausybė inicijavo keletą politikos krypčių ir programų, skirtų remti investicijas į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį, pabrėždama finansines paskatas. Programa „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“, teikė paramą įvairioms veikloms, padedančioms išsaugoti kultūros ir gamtos paveldo objektus bei vietas kaimo vietovėse. Parama teikiama projektams, kurie atlikus projektų atrankos kriterijų vertinimą yra įtraukti į Regioninės plėtros tarybos patvirtintą prioritetinį regiono projektų sąrašą. Galimi pareiškėjai - savivaldybių administracijos arba savivaldybių tarybų įsteigti juridiniai asmenys.

Remiamos veiklos:

- reikšmingais pripažintų istorinių želdynų, istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę, memorialinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, nuosavybės teise priklausančių valstybei ar savivaldybei, vietovių tvarkybos darbai (pritaikymas, remontas, kapitalinis remontas (vykdant tvarkomuosius statybos darbus), avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, restauravimas, atkūrimas, kaip nurodyta Paveldo tvarkybos reglamente PTR 3.08.01:2013 „Tvarkybos darbų rūšys“, patvirtintame Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. ĮV-663 „Dėl Paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.08.01:2013 „Tvarkybos darbų rūšys“ patvirtinimo“);
- savivaldybių valdomoje žemėje esančių saugomų teritorijų, įskaitant gamtos paveldo objektus, vertybių (gamtos ar kultūros paveldo teritorinių kompleksų ir objektų, kraštovaizdžio elementų, kuriems dėl jų vertės teisės aktuose nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas) išsaugojimas ir (arba) atkūrimas bei pritaikymas lankyti;
- kitų gamtinių ir kultūrinių kraštovaizdžio elementų bei kraštovaizdžio kompleksų (parkų, skverų, želdynų, vandens telkinio apsaugos zonų ir pakrantės apsaugos juostų ir pan.) tvarkymo darbai.

Pareiškėjo atitiktis nustatytoms bendrosioms ir priemonės tinkamumo sąlygoms ir reikalavimams vertinama pagal paraiškos pateikimo dieną esamus, dokumentais pagrįstus bei viešuosiuose registruose esančius duomenis, taip pat pagal dokumentus ir informaciją, gautą iš pareiškėjo po Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos paklausimo.

Didžiausia paramos suma vienam projektui įgyvendinti negali viršyti 200 000 Eur su PVM. Projekto vertė negali būti mažesnė kaip 15 000 Eur su PVM. Finansuojama iki 80 procentų visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Pareiškėjas privalo prisidėti prie projekto finansavimo ne mažiau kaip 20 procentų visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.

Paramos gavėjas po kiekvieno projekto įgyvendinimo etapo, kaip numatyta paramos sutartyje nustatytu periodiškumu, teikia nustatytos formos mokėjimo prašymą

Administravimo taisyklėse nustatyta tvarka. Paramos gavėjas gali pateikti iki 5 (penkių) mokėjimo prašymų (įskaitant avansinį ir galutinį mokėjimo prašymus).

- Šiai priemonei taikomas:
- išlaidų kompensavimas
- išankstinio finansavimo (išankstinis sąskaitų apmokėjimas)
- išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdas, kai avansas nėra Europos Komisijos (toliau – EK) tinkamos deklaruoti išlaidos
- išlaidų kompensavimo su avanso mokėjimu būdas, kai avansas yra EK tinkamos deklaruoti išlaidos. Pareiškėjas pasirenka vieną iš šių mokėjimo būdų, kurį taikydamas įgyvendins projektą.

Be tiesioginių finansinių paskatų, vyriausybė sukūrė kraštovaizdžio išsaugojimo subsidijavimo programas, skirtas kaimo vietovėms remti, kad jos išsaugotų unikalų kraštovaizdį ir natūralią aplinką³¹. Šiose programose pagrindinis dėmesys skiriamas nedidelės apimties investicijoms į infrastruktūrą, kurios yra labai svarbios siekiant išlaikyti kaimo kultūros ir gamtos paveldo vietovių vientisumą. Įgyvendinant šias pastangas, tikimasi, kad remiamų kultūros ir gamtos paveldo objektų ir turistų lankomų vietų skaičius padaugės, o tai parodys teigiamą šių investicijų poveikį kaimo bendruomenėms.

Siekdama toliau skatinti investicijas į kaimo paveldą ir kraštovaizdį, vyriausybė šiame sektoriuje skatina viešojo ir privačiojo sektorių partnerystę³² (PPP). Šios partnerystės gali padėti pritraukti papildomų lėšų ir išteklių išsaugojimo pastangoms, taip pat suteikiant galimybę privatiems suinteresuotiesiems subjektams dalyvauti paveldo projektuose. PPP gali prisidėti prie įvairių kaimo paveldo aspektų, įskaitant kraštovaizdį, vandens išteklius, kultūros paveldą ir viešąsias erdves miestuose ir kaimuose, išsaugojimo. Skatindama viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą, Vyriausybė siekia užtikrinti ilgalaikį kaimo kultūros ir gamtos paveldo investicijų tvarumą.

Investicijų į kaimo paveldą ir kraštovaizdį nauda

Investicijos į kaimo kultūros paveldą atlieka svarbų vaidmenį išsaugant istorines vietas, kurios yra esminės regiono tapatybės ir kultūrinio kraštovaizdžio sudedamosios dalys. Remdamos šių vietų priežiūrą ir atkūrimą, vietos valdžios institucijos ir organizacijos gali užtikrinti, kad ateities kartos galėtų įvertinti turtingą šiose vietose esančią istoriją ir pasimokyti iš jos.

Pagrindiniai istorinės vietos išsaugojimo aspektai:

- Architektūrinių konstrukcijų ir paminklų konservavimas
- Sugadintų objektų ir kraštovaizdžių atkūrimas

³¹ <https://www.infolex.lt/ta/637896>

³² https://lt.wikipedia.org/wiki/Vie%C5%A1ojo_ir_privataus_sektori%C5%B3_partneryst%C4%97

Šios investicijos ne tik prisideda prie kaimo bendruomenių kultūrinio praturtinimo, bet ir gali duoti ekonominės naudos, nes didėja turizmas ir kuriamos darbo vietos paveldo sektoriuje.

Be istorinių vietų išsaugojimo, investicijos į kaimo kultūros paveldą taip pat apima tradicinių menų ir amatų propagavimą. Ši veikla yra ne tik vertinga regioninės kultūros ir tapatybės išraiška, bet ir suteikia vietos amatininkams tvarų pragyvenimo šaltinį. Plėtodamos tradicinių amatų centrus, bendruomenės gali ugdyti palankią aplinką, kuri palengvina dalijimąsi įgūdžiais, bendradarbiavimą ir inovacijas gaminant unikalius rankų darbo gaminius.

Iniciatyvos, kurias galima įgyvendinti siekiant populiarinti tradicinius menus ir amatus plėtojant amatų centrus:

- Finansinės paramos ir išteklių teikimas amatininkams
- Mentorstės ir mokymo programų kūrimas
- Parodų ir kultūrinių renginių organizavimas, siekiant parodyti vietos talentus

Investuodamos į šias iniciatyvas kaimo bendruomenės gali puoselėti savo meninį paveldą ir prisidėti prie savo regionų ekonominės ir socialinės plėtros.

Kitas svarbus investavimo į kaimo kultūros paveldą aspektas yra vietos papročių ir tradicijų atgaivinimas. Šios unikalios praktikos, kurios dažnai turi giliai įsišaknijusią istorinę ir kultūrinę reikšmę, prisideda prie įvairaus regiono tapatumo formavimo. Remdamos iniciatyvas, saugančias ir skatinančias vietinius papročius, kaimo bendruomenės gali ugdyti gyventojų priklausymo ir pasididžiavimo jausmą, taip pat pritraukti lankytojus, ieškančius autentiškos kultūrinės patirties.

Šiomis pastangomis kaimo bendruomenės gali užtikrinti savo kultūros paveldo tęstinumą, stiprinti socialinę sanglaudą ir skatinti tvarų vystymąsi.

Investicijos į kaimo gamtos paveldą

Investicijos į kaimo gamtos paveldą yra labai svarbios siekiant išsaugoti vietinę florą ir fauną, kurios atlieka itin svarbų vaidmenį išsaugant kaimo vietovių kultūrinį ir gamtinį kraštovaizdį. Tradiciniai amatai vertinami ne tik kaip nacionalinės kultūros dalis, bet ir kaip alternatyvi kaimo plėtros priemonė. Remiant investicijas į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, galima palengvinti tradicinių amatų centrų plėtrą, užtikrinant vietos tradicijų ir papročių išsaugojimą ir propagavimą.

Natūralių buveinių atkūrimas yra dar vienas svarbus investicijų į kaimo gamtos paveldą aspektas, nes tai prisideda prie bendros ekosistemos ir vietos bendruomenių gerovės[6]. Tai galima pasiekti įgyvendinant taisykles ir reglamentus, kuriais remiamas kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse ir skatinama tradicinių amatų centrų plėtra. Skatinant natūralių buveinių atkūrimą, vietos fauna ir flora gali klestėti, o tai savo ruožtu naudinga kaimo kraštovaizdžiui ir puoselėja regiono kultūros paveldą.

Ekologinio turizmo skatinimas yra svarbus investavimo į kaimo gamtos paveldą aspektas, nes jis skatina tvarų vystymąsi išsaugant kultūrinį ir gamtinį kraštovaizdį. Ekologinis turizmas gali būti remiamas investuojant į tradicinių amatų centrų plėtrą, kurie gali pritraukti lankytojus, ieškančius autentiškos patirties ir vertinančių vietos papročius bei tradicijas. Ekologinio turizmo skatinimas ne tik skatina vietos ekonomiką, bet ir didina supratimą apie kaimo gamtos paveldo išsaugojimo svarbą, o tai galiausiai naudinga tiek aplinkai, tiek vietos bendruomenėms.

Kraštovaizdžio plėtra kaimo vietovėse

Investicijos į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdžio plėtrą ir tradicinių amatų centrus gali žymiai padidinti bendrą kaimo vietovių patrauklumą ir skatinti tvarią plėtrą. Vienas iš pagrindinių aspektų, į kurį reikia atsižvelgti kuriant kraštovaizdį kaimo vietovėse, yra tvaraus žemės ūkio praktikos pritaikymas. Tvarios žemės ūkio praktikos, tokios kaip sėjomaina, ekologinis ūkininkavimas ir agrarinė miškininkystė, gali padėti išsaugoti natūralią aplinką, palaikyti dirvožemio sveikatą ir užtikrinti ilgalaikį kaimo bendruomenių gyvybingumą. Be to, tokia praktika gali prisidėti prie kaimo kultūros paveldo išsaugojimo remiant tradicinius ūkininkavimo būdus ir išsaugant unikalias kraštovaizdžio savybes, susijusias su kaimo gyvenimu.

Kitas svarbus kraštovaizdžio plėtros kaimo vietovėse aspektas yra vaizdingo apylinkių grožio didinimas. Tai galima pasiekti taikant įvairias priemones, tokias kaip istorinių pastatų išsaugojimas ir restauravimas, parkų ir žaliųjų erdvių kūrimas, kraštovaizdžio projektų, skirtų regiono gamtos grožiui pademonstruoti, įgyvendinimas. Vaizdingo kaimo vietovių grožio puoselėjimas ne tik pritraukia turistus, bet ir gerina vietos gyventojų gyvenimo kokybę, ugdo pasididžiavimo ir nuosavybės jausmą savo bendruomenė. Be to, vaizdingo kaimo vietovių grožio išsaugojimas gali padėti išlaikyti kultūros ir gamtos paveldą, kuris yra būtinas tradicinių amatų centrų plėtrai.

Atsakingo turizmo skatinimas yra dar vienas esminis kraštovaizdžio plėtros kaimo vietovėse aspektas. Atsakingas turizmas siekia kuo labiau sumažinti neigiamą turizmo poveikį aplinkai ir vietos bendruomenėms, tuo pačiu maksimaliai padidinant teigiamą ekonominę, socialinę ir kultūrinę naudą³³³⁴. Kai kurios atsakingo turizmo kaimo vietovėse skatinimo strategijos yra šios: - Ekologiško apgyvendinimo ir lankytinų vietų kūrimas - Siūlyti edukacines programas ir patirtį, pabrėžiančią kaimo kultūros ir gamtos paveldo svarbą - Vietos verslo ir tradicinių amatininkų rėmimas - Lankytojų skatinimas bendrauti su vietos bendruomenė ir gerbti jų papročius bei tradicijas Įgyvendindamos šias strategijas, kaimo vietovės gali pritraukti turistus, kurie vertina ir vertina unikalų regiono kultūros ir gamtos paveldą, taip prisidedant prie tvarios vietovės plėtros ir nuolatinio tradicinių amatų centrų augimo.

Tradicinių amatų centrų plėtra

Vietos amatininkų ir amatininkų rėmimas yra esminis tradicinių amatų centrų plėtros aspektas, nes jis tiesiogiai prisideda prie kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimo kaimo

³³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5d29d250ee4a11e4a8669450a5f0514d/asr>

³⁴ <https://vrsa.lt/investicijos-ir-projektai/europos-sajungos-finansuojami-projektai/527>

vietovėse. Investuodamos į šiuos centrus vietos bendruomenės gali išsaugoti savo unikalias tradicijas ir amatų techniką, kurios yra gyvybiškai svarbios jų tautinės tapatybės dalys. Be to, šių investicijų teikiama parama gali padėti išlaikyti vietos amatininkų pragyvenimo šaltinius, užtikrinant, kad jų įgūdžiai ir patirtis būtų perduodami ateities kartoms.

Pagrindiniai būdai padėti vietiniams amatininkams ir amatininkams:

- Finansinės pagalbos teikimas amatų centrų steigimui ir priežiūrai
- Pasiūlyti savo amatui reikalingus išteklius ir medžiagas
- Savo darbų demonstravimas vietinėse ir regioninėse parodose, taip padidinant jų matomumą ir pripažinimą

Tradicinių amatų rinkodara ir propagavimas yra labai svarbūs tradicinių amatų centrų plėtrai ir bendrai kaimo kultūros ir gamtos paveldo investicijų sėkmei. Skatinant šiuos amatus tiek vietos, tiek tarptautiniu mastu, gali padidėti šių unikalių gaminių paklausa, o tai lems tvaresnes pajamas amatininkams ir didesnę ekonominę plėtrą kaimo vietovėse. Be to, rinkodaros pastangos gali padėti didinti informuotumą apie kultūrinę ir istorinę šių amatų reikšmę, prisidėti prie jų išsaugojimo ir įvertinimo.

Veiksmingos tradicinių amatų rinkodaros ir reklamos strategijos:

- Internetinių platformų, skirtų produktams pristatyti ir parduoti, kūrimas
- Bendradarbiavimas su vietinėmis turizmo valdybomis, siekiant įtraukti amatų centrus į kultūrinio turizmo maršrutus
- Specialių renginių ir festivalių, skirtų tradiciniams amatams švęsti ir populiarinti, organizavimas

Įgūdžių ugdymo ir mokymo programos yra labai svarbios siekiant nuolatinio tradicinių amatų centrų augimo ir sėkmės. Siūlydami tikslines mokymo galimybes vietiniai amatininkai gali tobulinti savo įgūdžius, išmokti naujų technikų ir užtikrinti aukštą savo gaminių kokybę. Be to, tokios programos gali padėti pritraukti jaunesnę kartą siekti tradicinių amatų karjeros, užtikrinant šios esminės kultūros praktikos ilgaamžiškumą ir aktualumą.

Veiksmingo įgūdžių ugdymo ir tradicinių amatų mokymo programų elementai:

- Programų pritaikymas prie specifinių vietinių amatininkų poreikių ir įgūdžių lygio
- Nuolatinis mentorystės ir patyrusių specialistų palaikymas
- Pameistrystės ir praktinio mokymosi galimybių siūlymas

Socialinė ir ekonominė nauda investuojant į kaimo paveldą

Investicijos į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį ir tradicinių amatų centrų plėtrą pasirodė esąs veiksminga darbo vietų kūrimo ir ekonomikos augimo kaimo vietovėse strategija. Europos Komisija pripažįsta kultūros ir kūrybos sektorių rėmimo svarbą, nes jie labai prisideda prie ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo. Skatinant

tradicinius amatus ir pramonę, investicijos į kaimo paveldą ne tik išsaugo kultūros tradicijas, bet ir suteikia naujų galimybių užimtumui bei ekonomikos plėtrai. Pavyzdžiui, veiklos „Tradicinių amatų centrų plėtra“ įgyvendinimo taisyklės sukurtos taip, kad būtų remiamas šių centrų augimas ir tvarumas, skatinamas verslumas ir inovacijos bendruomenėje.

Bendruomenės plėtra ir socialinė sanglauda taip pat yra pagrindiniai privalumai investuojant į kaimo paveldą ir tradicinių amatų centrus³⁵. Vietos veiklos grupių įtraukimas į plėtros strategijas užtikrina, kad būtų atsižvelgta į vietos bendruomenės poreikius ir interesus, skatinamas nuosavybės ir dalyvavimo plėtros procese jausmas. Remiant investicijas į kaimo kultūros ir gamtos paveldo, kraštovaizdžio, tradicinių amatų centrus, galima užmegzti mokyklų, kultūros įstaigų, nevyriausybinų organizacijų partnerystę. Šios partnerystės skatina bendradarbiavimą ir abipusę paramą, didina bendrą kaimo bendruomenių gerovę ir atsparumą.

Investicijos į kaimo paveldo ir tradicinių amatų centrus taip pat atlieka labai svarbų vaidmenį stiprinant regiono tapatybę ir pasididžiavimą. Išsaugodamos ir atgaivindamos kultūros ir gamtos paveldo turtus, kaimo vietovės gali išlaikyti savo unikalų charakterį ir istoriją, kartu ugdyti gyventojų priklausymo jausmą. Pavyzdžiui, veikloje „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ nustatyti specialūs Kauno regiono regioninio planavimo būdu įgyvendinamų projektų atrankos kriterijai, užtikrinantys, kad investicijos būtų nukreiptos į išskirtinio regiono identiteto išsaugojimą ir stiprinimą. Remdamos tradicinių amatų centrų plėtrą, investicijos į kaimo paveldą taip pat prisideda prie gyvybingo ir įvairaus kultūrinio kraštovaizdžio, stiprinančio regiono pasididžiavimą ir tapatybę.

Ekonominė plėtra per turizmą atlieka esminį vaidmenį remiant investicijas į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį. Investicijos į tokius projektus kaip turizmo traukos objektų atnaujinimas padeda pagerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę ir skatina turizmą kaimo vietovėse. Tai svarbu, nes kaimo turizmas ir susijusios kultūros bei turizmo paslaugos labai prisideda prie kaimo vietovių ekonominės plėtros.

Investavimo į kaimo turizmą privalumai:

- Įsidarbinimo galimybių kūrimas;
- Padidėjusios pajamos vietos bendruomenėms;
- Vietinės kultūros ir tradicijų išsaugojimas ir propagavimas;
- Turistų ir lankytojų pritraukimas į kaimo vietoves.

Investicijos į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį taip pat atlieka esminį vaidmenį išsaugant vietos kultūrą ir tradicijas. Tokiose programose kaip „Tradicinių amatų centrų plėtra“ pagrindinis dėmesys skiriamas tradicinių amatų atgaivinimui, nes tai gali prisidėti prie vietos ekonomikos ir padėti išlaikyti kultūrinį tapatumą. Tai ypač

³⁵ <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1986395/datastreams/MAIN/content>

svarbu globalizuotame pasaulyje, kuriame vietiniai papročiai ir tradicijos gali būti prarasti.

Investuodamos į vietos kultūros išsaugojimą, kaimo bendruomenės gali gauti naudos:

- Kultūrinis tęstinumas ir tapatumas;
- Didesnės kultūrinio turizmo galimybės;
- Tradicinių žinių ir įgūdžių apsauga ir skatinimas;
- Bendruomenės ryšių ir socialinės sanglaudos stiprinimas.

Galiausiai, remiant investicijas į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį prisidedama prie aplinkos apsaugos ir biologinės įvairovės išsaugojimo. Tokios iniciatyvos kaip „Parama visų tipų mažos apimties infrastruktūrai“ ir „Parama mokslinių tyrimų tyrimams“ daugiausia dėmesio skiria kaimo infrastruktūros gerinimui ir įvairių kaimo gyvenimo aspektų, įskaitant aplinką ir biologinę įvairovę, tyrimams. Šios pastangos ne tik padeda išsaugoti natūralų kaimo kraštovaizdžio grožį, bet ir užtikrina ilgalaikį kaimo bendruomenių tvarumą skatinant aplinką tausojančią praktiką ir tausojant gamtos išteklius. Pagrindinė tokių investicijų nauda aplinkai: - Natūralių buveinių ir ekosistemų išsaugojimas; - Laukinės gamtos ir biologinės įvairovės apsauga; - Tvaraus išteklių valdymo skatinimas; - Didesnis vietos gyventojų informuotumas aplinkosaugos klausimais.

Bendruomenės dalyvavimas kaimo paveldo projektuose

Vietos dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose yra esminis kaimo paveldo projektų aspektas. Bendruomenės narių įtraukimas į šiuos procesus ne tik ugdo nuosavybės ir pasididžiavimo jausmą, bet ir padeda užtikrinti, kad iniciatyvos būtų aktualios ir tvarios. Pavyzdžiui, pagal priemonę „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ remiamos įvairios nedidelės investicijos į infrastruktūrą kaimo vietovėse, įskaitant susijusias su kultūros ir gamtos paveldu³⁶. Į tokių projektų planavimą ir įgyvendinimą įtraukus vietos bendruomenes, jų unikalūs poreikiai, perspektyvos ir kultūros vertybės gali būti geriau įtrauktos, o tai galiausiai lems sėkmingesnius rezultatus.

Kitas svarbus kaimo paveldo projektų aspektas yra bendruomeninių organizacijų gebėjimų stiprinimas. Šios organizacijos atlieka gyvybiškai svarbų vaidmenį telkiant vietos išteklius, skatinant sąmoningumą ir koordinuojant pastangas išsaugoti ir stiprinti kaimo kultūros ir gamtos paveldą. Pagal priemonę „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ numatytas finansavimas šių organizacijų veiklai remti. Šis finansavimas suteikia jiems galimybę kurti ir įgyvendinti projektus, kuriais tenkinami konkretūs bendruomenės poreikiai, pavyzdžiui, atkuriami istoriniai paminklai, išsaugoma vietinė biologinė įvairovė arba gerinama kraštovaizdžio estetika.

³⁶ <https://www.infolex.lt/ta/529036>

Savanoriškos veiklos galimybės ir bendruomenės vadovaujamos iniciatyvos yra dar vienas būdas įtraukti vietos bendruomenes į kaimo paveldo projektus. Šios galimybės leidžia asmenims skirti laiko, įgūdžių ir žinių, kad būtų išsaugota ir tobulinama vietinė aplinka ir kultūra. Pavyzdžiui, ES pagalbos savanorių iniciatyva jungia savanorius ir organizacijas iš įvairių šalių, kad jie teiktų praktinę paramą humanitarinės pagalbos projektams, įskaitant tuos, kurie orientuoti į kaimo kultūros ir gamtos paveldą³⁷. Turi būti sudarytos savanoriškos veiklos sutartys, užtikrinančios, kad organizacija kompensuotų savanorių patirtas išlaidas arba kad šios išlaidos būtų padengiamos kitu būdu. Įtraukiant vietos gyventojus į prasmingą savanorišką patirtį, šie projektai gali ugdyti asmeninio investavimo jausmą ir bendrą atsakomybę už ilgalaikį kaimo kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimą.

Kaimo paveldo ir kraštovaizdžio išsaugojimo technologijos ir inovacijos

Išsaugant kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį, itin svarbų vaidmenį atlieka pažangūs žemėlapių sudarymo ir stebėsenos metodai. Atsiradus šiuolaikinėms technologijoms, šie metodai tapo tikslesni ir efektyvesni, leidžiantys geriau identifikuoti ir dokumentuoti kaimo paveldo objektus. Kai kurie pagrindiniai žemėlapių sudarymo ir stebėjimo technologijų pasiekimai: - Didelės raiškos palydoviniai vaizdai, kuriuose pateikiama išsami ir naujausia informacija apie žemės dangos ir žemės paskirties pokyčius. - Geografinės informacinės sistemos (GIS), kurios leidžia integruoti, analizuoti ir vizualizuoti erdvinius duomenis, susijusius su kaimo paveldo vietovėmis. - Nuotolinio stebėjimo metodai, tokie kaip LiDAR, kurie pateikia tikslus ir išsamius topografinius duomenis, padedančius analizuoti kraštovaizdį ir planuoti atkūrimą. - Nepilotuojami orlaiviai (UAV), taip pat žinomi kaip dronai, leidžiantys efektyviai ir ekonomiškai rinkti duomenis ir stebėti kaimo paveldo vietas.

Skaitmeninės platformos tapo galingomis kaimo kultūros paveldo propagavimo ir išsaugojimo priemonėmis. Šios platformos suteikia naujoviškų būdų įtraukti visuomenę ir didinti informuotumą apie kaimo paveldo išsaugojimo svarbą. Kai kurie žymūs skaitmeninių platformų, skirtų kaimo paveldui skatinti, pavyzdžiai: - Virtualios realybės ir papildytos realybės programos, leidžiančios naudotojams tyrinėti ir patirti kaimo paveldo vietas įtraukiančiai ir interaktyviai. - Internetinės duomenų bazės ir archyvai, kurie suteikia lengvą prieigą prie istorinių dokumentų, nuotraukų ir kitų su kaimo paveldu susijusių išteklių. - Socialinės žiniasklaidos platformos, pvz., „Facebook“, „Instagram“ ir „Twitter“, kurios leidžia bendruomenėms dalytis istorijomis, vaizdais ir informacija apie vietines kaimo paveldo vietas. - Sutelktinio finansavimo tinklalapiai, kuriuose yra platforma kaupti lėšas ir remti kaimo paveldo išsaugojimo projektus.

Inovatyvūs konservavimo metodai ir medžiagos yra būtinos išsaugant kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį. Šiuolaikiniai metodai orientuoti į konservavimo darbų poveikio aplinkai mažinimą ir ilgalaikio paveldo objektų tvarumo užtikrinimą. Kai kurios pagrindinės konservavimo metodų ir medžiagų naujovės: - Biologinės medžiagos, tokios kaip kalkių pagrindu pagaminti skiediniai ir tinkai, kurie yra draugiškesni aplinkai ir suderinami su tradicinėmis statybinėmis medžiagomis. - Neardomieji bandymų

³⁷ https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/get-involved-eu-humanitarian-aid-and-development-cooperation/volunteer-opportunities-humanitarian-aid_lt

metodai, tokie kaip infraraudonųjų spindulių termografija ir žemės skverbimosi radaras, leidžiantys įvertinti konstrukcines sąlygas nepažeidžiant paveldo objekto. - Pažangios stebėjimo sistemos, kurios realiuoju laiku teikia duomenis apie aplinkos sąlygas ir konstrukcijų būklę, leidžiančios laiku imtis veiksmų ir atlikti prevencinę priežiūrą. - Žaliojo atkūrimo praktika, pvz., vietinių augalų rūšių naudojimas kraštovaizdžio atkūrimui ir energiją taupančių priemonių įgyvendinimas istoriniuose pastatuose.

Tarptautinis bendradarbiavimas ir parama

Tarptautinis bendradarbiavimas atlieka itin svarbų vaidmenį išsaugant kaimo kultūros ir gamtos paveldą bei kraštovaizdį. Tarpvalstybinės iniciatyvos padeda dalytis žiniomis ir gerą patirtimi, užtikrindamos ilgalaikę šių vertingų išteklių apsaugą ir tvarų vystymąsi. Tarpvalstybinės kaimo paveldo išsaugojimo iniciatyvos yra būtinos skatinant šalių ir organizacijų bendradarbiavimą siekiant nustatyti ir spręsti bendrus iššūkius. Kai kurie šių iniciatyvų pavyzdžiai: - Žiniomis pagrįstos akvakultūros ir kaimo plėtros strategijų skatinimas; - Kultūros ir gamtos paveldo vertybių valdymo ir platinimo gerinimas³⁸;

Dalijimasis gerą patirtimi ir žiniomis yra neatsiejama tarptautinio bendradarbiavimo saugant kaimo paveldą dalis. Toks keitimasis informacija leidžia šalims mokytis vienai iš kitų ir priimti veiksmingas strategijas, skirtas išsaugoti savo unikalius kultūros ir gamtos turtus. Renginiai, tokie kaip informaciniai susirinkimai ir konferencijos, suteikia vertingų galimybių suinteresuotosioms šalims dalytis savo patirtimi ir žiniomis. Pagrindiniai dalijimosi žiniomis aspektai yra šie: - Sėkmingų kaimo paveldo išsaugojimo metodų nustatymas; - Novatoriškų bendrų iššūkių sprendimų ieškojimas; - Suinteresuotųjų šalių tinklų ir partnerysčių kūrimas.

Tarptautinių organizacijų finansavimo galimybės vaidina svarbų vaidmenį remiant investicijas į kaimo kultūros ir gamtos paveldą bei kraštovaizdį. Pavyzdžiui, Europos Sąjunga siūlo įvairias finansavimo programas, skirtas kultūros paveldui išsaugoti³⁹. Paramos paraiškose, pavyzdžiui, pateiktose pagal iniciatyvą „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“, gali būti suteikti esminiai finansiniai ištekliai, padedantys pasiekti išsaugojimo tikslus. Pagal šią iniciatyvą remiamos veiklos pavyzdžiai: - Šiuolaikiniai regioninio transporto infrastruktūros projektai; - Įnašas į konkrečius išsaugojimo poreikius. Šios finansavimo galimybės leidžia šalims ir organizacijoms imtis gyvybiškai svarbių išsaugojimo pastangų, didinant kaimo kultūros ir gamtos paveldo tvarumą ir atsparumą ateities kartoms.

Švietimo ir visuomenės informavimo kampanijos

Švietimo programos mokyklose ir bendruomenėse vaidina svarbų vaidmenį didinant informuotumą apie kaimo paveldo ir kraštovaizdžio išsaugojimo svarbą. Įtraukę šias programas į mokymo programą, mokiniai gali geriau suprasti savo vietinę aplinką ir

³⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/124b7b10b12e11ea9a12d0dada3ca61b?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=41fdf2ae-695e-4532-b73d-5b52b6877958>

³⁹ <https://culture.ec.europa.eu/lt/cultural-heritage/funding-opportunities-for-cultural-heritage>

turimus kultūros bei gamtos turtus. Šiose edukacinėse iniciatyvose pagrindinis dėmesys skiriamas ne tik tradiciniam mokymuisi klasėje, bet ir suteikiama praktinė patirtis per išvykas, seminarus ir seminarus. Pavyzdžiui, tradicinių amatų centrų plėtra leidžia mokiniams ir bendruomenės nariams užsiimti paveldo išsaugojimu, mokantis ir praktikuojant senovinius amatus bei techniką. Tai ne tik sustiprina kaimo paveldo vertę, bet ir ugdo bendruomenės pasididžiavimo bei tapatybės jausmą.

Žiniasklaidos kampanijos ir vieši renginiai yra esminės priemonės skatinant kaimo paveldo ir kraštovaizdžio išsaugojimo svarbą. Šiomis iniciatyvomis siekiama pasiekti platesnę auditoriją išnaudojant žiniasklaidos galią ir įtraukiant žmones per įvairias platformas. Pavyzdžiui, gali būti organizuojami informaciniai renginiai, siekiant informuoti vietos bendruomenes apie priemones, skirtas investuoti į kaimo kultūros ir gamtos paveldo projektus. Be to, vieši renginiai, tokie kaip festivaliai, parodos ir kultūriniai pasirodymai, gali parodyti unikalius kaimo paveldo aspektus, atkreipiant dėmesį į būtinybę jį išsaugoti. Aktyviai įtraukdamos visuomenę į šias kampanijas ir renginius, kaimo bendruomenės gali ugdyti nuosavybės jausmą ir bendrą atsakomybę už savo kultūros ir gamtos paveldo apsaugą ir puoselėjimą.

Darnusis turizmas kaimo paveldo vietovėse

Ekologiškas apgyvendinimas ir veikla vaidina labai svarbų vaidmenį tvariam turizmui kaimo paveldo vietovėse. Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį yra skirta šių vertingų išteklių išsaugojimui ateities kartoms. Skatindami ekologišką praktiką, turizmo paslaugų teikėjai gali sumažinti savo poveikį aplinkai ir užtikrinti ilgalaikį kaimo paveldo objektų tvarumą.

Dar vienas esminis tvaraus turizmo aspektas kaimo paveldo vietovėse yra vietinių produktų ir paslaugų skatinimas. Teikdami paramą investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį, vietos įmonės gali gauti didesnį matomumą ir patekti į rinkas. Pristatydami unikalius kaimo bendruomenių pasiūlymus, pavyzdžiui, tradicinius amatus, vietinį maistą ir autentišką kultūrinę patirtį, lankytojai gali giliau įvertinti turtingą regiono paveldą. Tai ne tik skatina vietos ekonomiką, bet ir padeda išsaugoti tradicinius papročius ir praktiką, taip prisidedant prie bendro kaimo turizmo tvarumo.

Efektyvus turistų srautų valdymas yra labai svarbus siekiant sumažinti neigiamą turizmo poveikį kaimo kultūros ir gamtos paveldo vietovėms. Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį šią problemą siekiama spręsti įgyvendinant priemones, subalansuojančias turistų ir vietos bendruomenių poreikius. Šios pastangos apima lankytojų valdymo strategijų kūrimą, atsakingos turizmo praktikos skatinimą ir partnerysčių tarp suinteresuotųjų šalių, pvz., vietos valdžios institucijų, įmonių ir interesų grupių, susijusių su kaimo gamtos ar kultūros paveldu, kūrimą. Bendradarbiaudamos šios suinteresuotosios šalys gali užtikrinti, kad kaimo paveldo objektai būtų išsaugoti ateities kartoms, o lankytojams ir vietos gyventojams būtų vertingas pajamų ir malonumo šaltinis.

Tradicinės ir modernios praktikos integravimas

Vietos žinių ir šiuolaikinių išsaugojimo metodų integravimas yra būtinas norint išsaugoti kaimo kultūros ir gamtos paveldą. Derindamos tradicines praktikas su šiuolaikiniais metodais, bendruomenės gali veiksmingiau išlaikyti ir puoselėti savo unikalius kraštovaizdžius ir kultūros vertybes. Vienas iš tokio požiūrio pavyzdžių – tradicinių amatų centrų plėtra, kurie gauna paramą iš iniciatyvos „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“. Šie centrai ne tik saugo vertingus amatininkų įgūdžius ir tradicijas, bet ir prisideda prie vietos ekonomikos bei ugdo bendruomenės pasididžiavimo jausmą.

Tradicinių amatų ir pramonės atgaivinimas atlieka svarbų vaidmenį išsaugant ir puoselėjant kaimo kultūros paveldą. „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“, šiai veiklai skiria reikalingą finansavimą ir išteklius nuolatiniam jų gyvybingumui užtikrinti. Tarp pagrindinių šio metodo privalumų yra šie: - Darbo vietų kūrimas ir ekonominė plėtra kaimo vietovėse; - Gyvybiškai svarbių kultūrinių tradicijų ir praktikų išsaugojimas; - Vietos bendruomenių tapatybės ir priklausymo jausmo stiprinimas; Investuodamos į tradicinių amatų ir pramonės gaivinimą, kaimo vietovės gali gauti reikšmingą socialinį, kultūrinį ir ekonominį naudą.

Prisitaikantis pakartotinis istorinių pastatų ir vietovių naudojimas yra dar vienas esminis kaimo kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimo aspektas. Šis metodas apima esamų struktūrų pertvarkymą, kad jos atitiktų šiuolaikinius poreikius, išlaikant jų istorinę reikšmę ir architektūrinį vientisumą. Pavyzdžiui, atkuriant istorinę sodybą tradicinių amatų centrui įkurti, užtikrinamas kultūros paveldo objekto išsaugojimas, suteikiant funkcionalią erdvę edukacinei ir kultūrinei veiklai. Tokios iniciatyvos, remiamos pagal programą „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“, prisideda prie kaimo kraštovaizdžio ir paveldo vertybių išsaugojimo ir gerinimo.

Iššūkiai ir grėsmės kaimo paveldui ir kraštovaizdžiui

Nekontroliuojama arba prastai valdoma urbanizacija, infrastruktūros plėtra gali turėti neigiamą poveikį kaimo kultūros ir gamtos paveldui bei kraštovaizdžiui. Sparti miesto teritorijų plėtra ir naujų infrastruktūros projektų statyba gali lemti kaimo kraštovaizdžio fragmentaciją, kultūros ir gamtos paveldo objektų naikinimą, biologinės įvairovės nykimą. Iniciatyva „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ siekiama šias problemas spręsti skatinant darnų vystymąsi ir žemėnaudos planavimą kaimo vietovėse. Tai apima paramą investicijoms į projektus, kuriais išsaugomos ir gerinamos kaimo vietovių kultūros, gamtos ir kraštovaizdžio vertybės, taip pat skatinamas tvarus ekonomikos augimas ir socialinė sanglauda.

Tradicinių žinių ir įgūdžių praradimas yra dar vienas esminis iššūkis, su kuriuo susiduria kaimo kultūros ir gamtos paveldo bei kraštovaizdžio išsaugojimo pastangos. Jaunesnėms kartoms migruojant į miesto vietoves, ieškodamos geresnių galimybių, tradiciniai amatai, žemės ūkio praktika ir kultūrinės raiškos gali būti prarasti arba pamiršti, o tai gali lemti kaimo paveldo eroziją ir unikalų kaimo bendruomenių tapatumą. Siekiant išspręsti šią problemą, iniciatyva „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir

gamtos paveldą, kraštovaizdį“ remiama tradicinių amatų centrų plėtra ir tradicinių žinių bei įgūdžių perdavimas. Investuojant į tradicinių amatų ir praktikų išsaugojimą ir atgaivinimą, šia iniciatyva siekiama stiprinti kaimo bendruomenių kultūrinę ir socialinę struktūrą, užtikrinti jų ilgalaikį išlikimą ir klestėjimą.

Inovatyvios kraštovaizdžio tvarkymo praktikos yra vienos iš pagrindinių investicijų į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį prioriteto srityje. Šios praktikos apima tokias veiklas kaip kraštovaizdžio komponentų valdymas, gamtos išteklių naudojimas ir kraštovaizdžio estetikos gerinimas. Be to, šios praktikos padeda užtikrinti tvarią žemės naudojimą, apsaugoti gamtos išteklius ir skatinti kaimo plėtrą. Investuojant į kaimą, svarbu išmokti pamokas ir praktiką iš ankstesnių projektų ir iniciatyvų. Tai apima ne tik projektų įgyvendinimo patirties analizę, bet ir bendradarbiavimą su kaimo bendruomenėmis, vietos valdžios institutais ir kitais suinteresuotaisiais subjektais. Tarp svarbiausių išmoktų pamokų yra: - Tikslingumo ir efektyvumo vertinimas prieš pradėtas investicijas; - Tinkamų partnerystės formų ir bendradarbiavimo mechanizmų kūrimas; - Projektų vykdymo proceso skaidrumo užtikrinimas, siekiant išvengti korupcijos ir kitų etinių problemų. Šios ir geriausios praktikos padeda pamoka, kad investicijos į kaimo kultūros ir gamtos paveldą bei kraštovaizdį būtų tvarios, efektyvios ir naudingos visiems suinteresuotiesiems subjektams.

Vietos identiteto ir tradicijų išsaugojimas vaidina esminį vaidmenį kaimo plėtroje, nes ugdo bendruomenės narių pasididžiavimo ir priklausymo jausmą bei padeda išsaugoti kultūros paveldą ateities kartoms. Lietuvoje parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą teikiama per Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programą. Šia programa siekiama išsaugoti ir propaguoti kaimo tradicijas, kultūrą ir paveldą, užtikrinant, kad vietiniai papročiai ir praktika toliau klestėtų ir prisidėtų prie bendro kaimo bendruomenių vystymosi ir tvarumo.

Investicijos į kaimo kultūros ir gamtos paveldą taip pat prisideda prie turistų pritraukimo ir kaimo turizmo skatinimo. Dėl to kaimo bendruomenės gali gauti naudos iš didesnių pajamų iš turizmo sektoriaus. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos iniciatyvą „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ finansavimas skiriamas pagrindinėms paslaugoms ir patogumams kaimo vietovėse plėtoti ir tobulinti, kad šios bendruomenės taptų patrauklesnės lankytojams. Tai savo ruožtu padeda išsaugoti ir demonstruoti unikalius Lietuvos kaimo regionų kultūrinius ir gamtos objektus, skatina turizmą ir skatina vietos ekonomiką.

Kitas gyvybiškai svarbus kaimo plėtros aspektas yra tvarus gamtos išteklių naudojimas. Lietuva, įgyvendindama Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioritetą, orientuojasi į aplinkos apsaugą, tausų gamtos išteklių naudojimą ir prisitaikymą prie klimato kaitos. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 programoje taip pat pabrėžiama tvaraus išteklių valdymo svarba remiant investicijas į nedidelės apimties infrastruktūrą ir kaimo kultūros ir gamtos paveldą. Skatindamos atsakingai naudoti ir saugoti gamtos išteklius, šios iniciatyvos prisideda prie ilgalaikio aplinkos tvarumo ir bendros kaimo bendruomenių gerovės.

Remiamų projektų stebėseną ir vertinimas

Reguliarios pažangos ataskaitos yra esminis remiamų projektų pagal Lietuvos kaimo plėtros programas „Parama investicijoms į visų rūšių nedidelės apimties infrastruktūrą“ ir „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ komponentas. Šiose ataskaitose pateikiama vertinga informacija apie daromą pažangą, pasiekimus ir visus iššūkius, su kuriais susiduria įgyvendinant projektą. Be to, reguliarios pažangos ataskaitos leidžia finansavimo agentūroms, suinteresuotosioms šalims ir politikos formuotojams stebėti įvairių projektų pažangą ir priimti pagrįstus sprendimus dėl išteklių paskirstymo ir paramos tiems projektams.

Apžiūros ir patikrinimai atlieka lemiamą vaidmenį vertinant remiamų projektų pagal Lietuvos kaimo plėtros programas efektyvumą ir poveikį. Šiuos vizitus ir patikrinimus atlieka atitinkamų sričių profesionalai ir ekspertai, kurie įvertina projekto eigą, atliekamų darbų kokybę, bendrą projekto tikslų ir uždavinių laikymąsi. Apžiūros vietoje ir patikrinimai taip pat suteikia galimybę projektų vykdytojams pristatyti savo darbą, aptarti iššūkius ar kliūtis, su kuriais jie gali susidurti, ir gauti vertingų atsiliepimų iš ekspertų. Šis grįžtamasis ryšys gali padėti projekto vykdytojams tobulėti, užtikrinti ilgalaikį projekto tvarumą ir sėkmę.

Remiamų projektų poveikio kaimo plėtrai ir paveldo išsaugojimui vertinimas yra gyvybiškai svarbus šių projektų stebėjimo ir vertinimo aspektas. Tai apima projekto indėlio į ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę kaimo bendruomenių gerovę analizę, taip pat jo veiksmingumą išsaugant ir gerinant kultūros ir gamtos paveldą bei kraštovaizdį.

Pagrindiniai projekto poveikio rodikliai:

- Didesnės vietos užimtumo ir pajamų gavimo galimybės;
- Patobulinta infrastruktūra, pvz., keliai, vandens tiekimas ir sanitarijos įrenginiai;
- Geresnės galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros, švietimo ir socialinėmis paslaugomis; - Istorinių, kultūrinių ir gamtos objektų išsaugojimas ir atkūrimas;
- Tvaraus žemėtvarkos praktikos ir biologinės įvairovės išsaugojimo skatinimas.

Kruopščiai įvertinę šiuos rodiklius, suinteresuotosios šalys gali gauti vertingų įžvalgų apie bendrą remiamų projektų veiksmingumą ir priimti pagrįstus sprendimus dėl išteklių paskirstymo ir paramos būsimoms iniciatyvoms.